

తెలుగు వ్యక్తరణము

అక్షరాలు

భాషాభాగములు

విభక్తి ప్రత్యయములు

సంధులు

సమాసాలు

అలంకారాలు

చందస్సు

ముందుమాట

ఈ పుస్తకం ప్రభుత్వ ప్రాథమిక మరియు ఉన్నత పాఠశాలలో చదివే విద్యార్థుల కోసం తయారు చేయబడింది. ఇందులో తెలుగు వ్యాకరణమును వర్ణమాల తో ప్రారంభించి గుణితాలు, అక్షరాలు-రకాలు, భాషాభాగాములు, కర్త-కర్మ-క్రియ, విభక్తి ప్రత్యయములు, విరామచిహ్నాలు, సంధులు, సమాసాలు, అలంకారాలు, ఛందస్సు, వ్యాసాలు, లేఖారచన, మొదలగు తెలుగు వ్యాకరణము నకు సంబంధించిన విషయాలను, నియమాలను చాలా తేలికగా అర్థమయ్యేలా ఉదాహరణలతో ఇవ్వడం జరిగింది.

1వ తరగతి నుండి 10వ తరగతి వరకు గల విద్యార్థులకు అవసరమయ్యే తెలుగు వ్యాకరణ అంశాలను అన్నిటిని ఒకేచోట ఉండునట్లు ఈ పుస్తకములో పొందుపరిచాను. ప్రాథమిక మరియు ఉన్నత స్థాయి వారికి ఈ “తెలుగు వ్యాకరణము” పుస్తకము మంచి మార్గదర్శి కాగలదు.

తెలుగు వ్యాకరణమును సులభముగా నేర్చుకోవడానికి ఈ పుస్తకము ఉపయోగపడుతుందని ఆశిస్తూ.....

కృషితో నాస్తి దుర్భిక్షం

యం. దశరథ్

విషయ సూచిక

1. తెలుగు అక్షరాలు.....	2 – 5
2. గుణింతాలు.....	6 – 8
3. అక్షరాలు రకాలు.....	8
4. తెలుగు పదాలు.....	8 – 9
5. భాషాభాగములు.....	10 – 15
6. వాక్య భేదాలు.....	15
7. కర్త - కర్మ - క్రియ.....	16
8. కర్తరి వాక్యాలు - కర్మణి వాక్యాలు.....	16
9. ప్రత్యేక కథనం - పరోక్ష కథనం.....	16
10. లింగములు.....	17
11. పురుషములు.....	17
12. వచనములు.....	18
13. సముచ్చయములు - ఆశ్చర్యార్థకములు - విభక్తు.....	18
14. కాలములు.....	19
15. విభక్తి ప్రత్యయములు.....	20 – 22
16. విరామ చిహ్నాలు.....	23 – 25
17. సందులు.....	26 – 43
18. సమాసాలు.....	43 – 46
19. అలంకారాలు.....	47 – 49
20. చందస్సు.....	50 – 59
21. పర్యాయ పదాలు.....	59
22. నానార్థాలు.....	60
23. వ్యత్యర్థాలు.....	60
24. ప్రకృతి - వికృతి.....	61
25. వ్యాసాలు.....	62
26. లేఖారచన.....	63 – 64

తెలుగు ప్రథమాక్షరములు

ఓం నమః శివాయ సిద్ధం నమః

తెలుగు అక్షరములు - 56

‘అక్షరం’ (నక్షరం) - క్షరం అంటే నాశనం. నాశనం లేనిదే అక్షరం. ఏ భాషకయినా లిఖిత, వాగ్రూపాలకు అక్షరాలు ప్రాణాధారాలు. ఆ విధంగానే తెలుగు భాషకు అక్షరములు 56. అవి అచ్చులు, హల్లులు, ఉభయాక్షరములు. 16 అచ్చులు, 37 హల్లులు, 3 ఉభయాక్షరములు. తెలుగు వర్ణ సముదాయమును మూడు విధాలుగా విభజించవచ్చును.

అవి: **అచ్చులు 16, హల్లులు 37, ఉభయాక్షరములు 3**

అచ్చులు - 16 : ఇవి ప్రాణాక్షరాములు - స్వరములు

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ ఔ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ (అం అః)

అచ్చులు 16 అక్షరాలు. స్వతంత్రమైన ఉచ్చారణ కలిగియుండుట స్వయం రాజంతే - ఇతి స్వరాః’ ఇతర వాటితో సహాయము లేకుండా వాటంతట అవే పలకబడేవి అని అర్థం. వీటిని ప్రాణములనీ, స్వరములనీ కూడా అంటారు. అచ్చులు మూడు రకములు. అవి:

- **ప్రాస్వములు** - కేవలము ఒక మాత్ర అనగా **రెప్పపాటు** కాలములో ఉచ్చరింపబడు అచ్చులను ప్రాస్వములు అంటారు. ఇవి ఏడు అక్షరములు: అ, ఆ, ఇ, ఋ, ఌ, ఎ, ఒ.
- **దీర్ఘములు** - రెండు మాత్రల కాలములో ఉచ్చరింపబడు అచ్చులను దీర్ఘములు అంటారు. ఇవి ఏడు అక్షరములు: ఆ, ఈ, ఊ, ౠ, ఌ, ఔ, ఓ.
- **ఘటములు** - ఇవి ఉచ్చరించడానికి మూడు మాత్రల కాలం పట్టును. ఇవి రెండు అక్షరములు: ఐ, ఔ.
- **వక్తములు** - ‘వక్తం’ అంటే ‘వంకర’ అని అర్థం. వంకరగా ఉండే అక్షరాలను “వక్తములుయా” అని అంటారు. ఇవి రెండు రకాలు. అవి: 1. ప్రాస్వవక్తములు : ఎ, ఒ. 2. దీర్ఘవక్తములు : ఏ, ఓ.
- **వక్తతమములు** - మిక్కిలి వంకరగా వుండు అచ్చులు వక్తతమములు. అవి: ఐ, ఔ.

హల్లులు - 37 : ఇవి వ్యంజనములు

క ఖ గ ఘ జ చ చే ఛ జ జే ఝ ఞ
ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న
ప ఫ బ భ మ
య ర ల వ శ ష స హ ళ క్ష (ఱ)

గమనిక : 'ఱ' ప్రస్తుతము వ్యవహారములో లేదు. 'క్ష' సంయుక్తాక్షరముగా వ్యవహారము. 'చ జ' ల ఉచ్చారణ ఛాయాభేదము సూచించుటకు సి.పి. బ్రౌన్ వీటి శీర్షమున రెండు (—) అంకె వుంచి చే, జే అక్షర స్వరూపములను రూపొందించారు. ఇవి బ్రౌన్ 'చ, జ' లుగా వ్యవహారము.

హల్లులు 37 అక్షరములు. క నుండి హ వరకు గల అక్షరములను హల్లులు అంటారు. ఈ హల్లులు అచ్చుల సహాయము లేనిదే పలుకబడవు.

ఉదాహరణ : క అనాలంటే క్ + అ కలిస్తేనే క అవుతుంది. వీటిని ప్రాణులనీ, వ్యంజనములనీ పేర్లు ఉన్నాయి.

హల్లులు ప్రధానముగా మూడు రకములు

- **పరుషములు** - హల్లులలో కఠినముగా ఉచ్చరించబడేవి 5 అక్షరములు. ఇవి - క, చ, ట, త, ప.
- **సరళములు** - హల్లులలో సులభముగా ఉచ్చరించబడేవి 5 అక్షరములు. ఇవి - గ, జ, డ, ద, బ.
- **స్థిరములు** - పరుషములు, సరళములు కాక మిగిలిన హల్లులన్నియు స్థిరములు. ఇవి - ఖ, ఘ, జ, ఛ, ఝ, ఞ, ఠ, ఢ, ణ, థ, ధ, న, ఫ, భ, మ, య, ర, ఱ, ల, ళ, వ, శ, ష, స, హ, క్ష.

హల్లులలోని ఇతర భాగములు

- **స్వర్గములు** - ఇవి క నుండి మ వరకు గల అక్షరములు. ఉచ్చరించేటప్పుడు నోటి భాగాలతో బాగా గట్టిగా పలుకుతున్నందువల్ల వీటికి 'స్వర్గములు' అని పేరు. ఇవి ఐదు వర్గములుగా విభజింపబడినవి.
 - **క వర్గము** - క, ఖ, గ, ఘ, జ
 - **చ వర్గము** - చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ
 - **ట వర్గము** - ట, ఠ, డ, ఢ, ణ
 - **త వర్గము** - త, థ, ద, ధ, న
 - **ప వర్గము** - ప, ఫ, బ, భ, మ

- **వర్ణాయుక్తములు** : 'యుక్కు' అంటే జత లేదా రెండు అని అర్థం. వర్ణాక్షరాలలో సరిసంఖ్యలో వుండే అక్షరాలు. ఇవి వర్ణ ద్వితీయ చతుర్థాక్షరములు. ఇవి మొత్తం (10)
అవి : ఖ - ఘ - చ - ఝ - ఞ - ట - ఠ - డ - ఢ - ప - భ
- **అనునాసికములు** : 'నాసిక' అంటే ముక్కు, ముక్కు సహాయముతో పలుకబడునవి అనునాసికములు. ఐదు వర్ణములలోని చివరి అక్షరాలు అనునాసికములు. ఇవి (5).
అవి : జ - ఞ - ణ - న - మ
- **అంతస్థములు** : స్పర్శములకు, ఊష్ణములకు మధ్య వుండు అక్షరములు "అంతస్థములు". ఇవి ఆరు (6).
అవి : య - ర - ఱ - ల - శ - వ
- **ఊష్ణములు** : ఊది పలుకబడునవి ఊష్ణములు. ఇవి (4).
అవి : శ - ష - స - హ
- **ద్రుతము** : నకారానికి ద్రుతము అని పేరు 'ద్రుతం' అంటే అవసరం లేనిచో సరిగిపోవునది అని అర్థం.
అవి : నన్నున్, నిన్నున్ - ఇవన్నీ ద్రుతలే.
- **ద్రుత ప్రకృతికము** : 'ద్రుతం' చివరగల పదాన్ని ద్రుత ప్రకృతికము అని అంటారు.
అవి : అనెన్, కనెన్ - ఇవన్నీ నకారం (ద్రుతం) చివర కలిగినవి కావటం వలన ద్రుత ప్రకృతికములు.
- **కళలు** : ద్రుత ప్రకృతికములు కాని శబ్దములు 'కళలు'. ఈ కళలకు చివర నకారం వుండదు.
ఉదా : రాముడు, రాములు, హయము, విష్ణువు మొదలగునవి.

ఉభయాక్షరములు - 3 : ఓ సున్న, ె అరసున్న, ె విసర్గము

ఉభయం అంటే రెండు అని అర్థం. ఇవి అవసరాన్ని బట్టి అచ్చులుగాను, హల్లులుగాను తిసుకోనబడుతున్నందున ఇవి 'ఉభయాక్షరాలు' అని పిలువబడు చున్నవి. ఇవి అచ్చుల ధర్మాలను, హల్లుల ధర్మాలను కూడా కలిగి ఉంటాయి.

- **సున్న** - దీనిని పూర్ణబిందువు, నిండు సున్న, పూర్ణానుస్వారము అని పేర్లు ఉన్నాయి. అనుస్వారము అనగా మరియొక అక్షరముతో చేరి ఉచ్చరించబడుట. పంక్తికి మొదట, పదానికి చివర సున్నను వ్రాయుట తప్పు. అదే విధంగా సున్న తరువాత అనునాసికమును గాని, ద్విత్వాక్షరమును గాని వ్రాయరాదు. ఇవి రెండు రకములు.
- **సిద్ధానుస్వారము** - శబ్దముతో సహజముగా ఉన్న అనుస్వారము.
ఉదాహరణ : అంగము, రంగు.
- **సాధ్యానుస్వారము** - వ్యాకరణ నియమముచే సాధించబడిన అనుస్వారము.
ఉదాహరణ : పూచెను+కలువలు = పూచెంగలువలు.
- **అరసున్న** - దీనిని అర్ధబిందువు, అర్ధానుస్వారము, ఖండబిందువు అని పేర్లు ఉన్నాయి. ప్రస్తుతము ఇది తెలుగు వ్యావహారిక భాషలో వాడుకలో లేదు. కానీ ఛందోబద్ధమైన కవిత్వంలో కవులు దీనిని వాడుతారు.
- **విసర్గ** - ఇది సంస్కృత పదములలో వినియోగింపబడుతూ ఉంటుంది. ఉదాహరణ : అంతఃపురము, దుఃఖము.

ఉత్పత్తి స్థానములు

- **కంఠ్యములు** : కంఠము నుండి పుట్టినవి - అ, ఆ, క, ఖ, గ, ఘ, ఙ్గ, హ.
- **తాలవ్యములు** : దవడల నుండి పుట్టినవి - ఇ, ఈ, చ, ఛ, జ, ఝ, య, శ.
- **మూర్ధన్యములు** : అంగిలీ పైభాగము నుండి పుట్టినవి - ఋ, ౠ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, ష, ట, ర.
- **దంత్యములు** : దంతముల నుండి పుట్టినవి - త, థ, ద, ధ, న, చ, జ, ర, ల, స.
- **ఓష్ఠ్యములు** : పెదవుల/పెదవి నుండి పుట్టినవి - ఉ, ఊ, ప, ఫ, బ, భ, మ.
- **నాసిక్యములు** : (అనునాసికములు) : నాసిక నుండి పుట్టినవి - జ, ఞ, ణ, న, మ.
- **కంఠతాలవ్యములు** : కంఠము, తాలువుల నుండి పుట్టినవి - ఎ, ఏ, ఐ.
- **కంఠోష్ఠ్యములు** : కంఠము, పెదవుల నుండి పుట్టినవి - ఒ, ఓ, ఔ.
- **దంత్యోష్ఠ్యములు** : దంతము, పెదవుల నుండి పుట్టినవి - వ.

ఒత్తులు

ఒక హల్లుకి ఇంకొక హల్లు చేరినప్పుడు తరువాతి హల్లు చాలా సార్లు తలకట్టులేని రూపమును లేక వేరొక రూపములో కనబడుతుంది. ఉదాహరణకు హల్లుకు అదే హల్లు చేరినప్పుడు కనబడే విధం చూడండి

- క్క, ఖ్ఖ, గ్గ, ఘ్ఘ, జ్జ
- చ్చ, ఛ్ఛ, జ్జ, ఝ్ఝ, ఞ్ఞ
- ట్ట, ఠ్ఠ, డ్డ, ఢ్డ, ణ్ణ
- త్త, థ్థ, ద్ద, ధ్ధ, న్న
- ప్ప, ఫ్ఫ, బ్బ, భ్భ, మ్మ
- య్య, ర్ర, ల్ల, వ్వ, శ్శ, ష్ష, స్స, హ్హ, ళ్ళ, ట్ట.

అఖండము

క కు షవత్తు చేర్చినప్పుడు మామూలు ష వత్తు బదులు వేరే రూపం (క్ష) వస్తుంది.

గుణింతాలు

- తెలుగులో, ఒక్కొక్క అక్షరానికి గుణింతాలు ఉన్నాయి. "క" అక్షరానికి గుణింతాలు: క, కా, కి, కీ, కు, కూ, కె, కే, కై, కౌ, కో, కొ, కం, కః
- అచ్చులు హల్లులతో కలియునప్పుడు అచ్చులకు వచ్చే రూపభేదములు, వాటి నామములు

అచ్చులు	ఆకారము(లేక) గుర్తు	పలుకుట	నామములు	గుణింతము
అ	√	తలకట్టు	అకారము	క్రీ+అ=క
ఆ	౯	దీర్ఘము	ఆకారము	క్రీ+ఆ=కా
ఇ	ి	గుడి	ఇకారము	క్రీ+ఇ=కి
ఈ	ీ	గుడి దీర్ఘము	ఈకారము	క్రీ+ఈ=కీ
ఉ	ు	కొమ్ము	ఉకారము	క్రీ+ఉ=కు
ఊ	ూ	కొమ్ము దీర్ఘము	ఊకారము	క్రీ+ఊ=కూ
ఋ	ృ	ఋత్వము సుడి	ఋకారము	క్రీ+ఋ=కృ
ౠ	ౠ	ఋత్వము సుడి దీర్ఘము	ౠకారము	క్రీ+ౠ=కౄ
ఎ	ె	ఎత్వము	ఎకారము	క్రీ+ఎ=కె
ఏ	ే	ఏత్వము	ఏకారము	క్రీ+ఏ=కే
ఐ	ై	ఐత్వము	ఐకారము	క్రీ+ఐ=కై
ఒ	ొ	ఒత్వము	ఒకారము	క్రీ+ఒ=కో
ఓ	ో	ఓత్వము	ఓకారము	క్రీ+ఓ=కౌ
ఔ	ౌ	ఔత్వము	ఔకారము	క్రీ+ఔ=కౌ
అం	ం	పూర్ణానుస్వారము	పూర్ణానుస్వారము	క్రీ+ం=కం
అః	ః	విసర్గ	విసర్గ	క్రీ+ః=కః

- పైన చెప్పిన విధముగా ఈ క్రింది గుణింతము లను చదివిన చో తెలుగును చక్కగా చదువుట, వ్రాయుట వచ్చును.

❀ తెలుగు అక్షరములతో గుణింతము ❀

అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఋ	ౠ	ఎ	ఏ	ఐ	ఒ	ఓ	ఔ	అం	అః
ా	ా	ి	ీ	ు	ూ	ృ	ౄ	ె	ే	ై	ో	ొ	ౌ	ం	ః
క	కా	కి	కీ	కు	కూ	కృ	కౄ	కె	కే	కై	కో	కొ	కౌ	కం	కః
ఖ	ఖా	ఖి	ఖీ	ఖు	ఖూ	ఖృ	ఖౄ	ఖె	ఖే	ఖై	ఖో	ఖొ	ఖౌ	ఖం	ఖః
గ	గా	గి	గీ	గు	గూ	గృ	గౄ	గె	గే	గై	గో	గొ	గౌ	గం	గః
ఘ	ఘా	ఘి	ఘీ	ఘు	ఘూ	ఘృ	ఘౄ	ఘె	ఘే	ఘై	ఘో	ఘొ	ఘౌ	ఘం	ఘః
చ	చా	చి	చీ	చు	చూ	చృ	చౄ	చె	చే	చై	చో	చొ	చౌ	చం	చః
ఛ	ఛా	ఛి	ఛీ	ఛు	ఛూ	ఛృ	ఛౄ	ఛె	ఛే	ఛై	ఛో	ఛొ	ఛౌ	ఛం	ఛః
జ	జా	జి	జీ	జు	జూ	జృ	జౄ	జె	జే	జై	జో	జొ	జౌ	జం	జః
ఝ	ఝా	ఝి	ఝీ	ఝు	ఝూ	ఝృ	ఝౄ	ఝె	ఝే	ఝై	ఝో	ఝొ	ఝౌ	ఝం	ఝః
ట	టా	టి	టీ	టు	టూ	టృ	టౄ	టె	టే	టై	టో	టొ	టౌ	టం	టః
థ	థా	థి	థీ	థు	థూ	థృ	థౄ	థె	థే	థై	థో	థొ	థౌ	థం	థః
డ	డా	డి	డీ	డు	డూ	డృ	డౄ	డె	డే	డై	డో	డొ	డౌ	డం	డః
ణ	ణా	ణి	ణీ	ణు	ణూ	ణృ	ణౄ	ణె	ణే	ణై	ణో	ణొ	ణౌ	ణం	ణః
త	తా	తి	తీ	తు	తూ	తృ	తౄ	తె	తే	తై	తో	తొ	తౌ	తం	తః
థ	థా	థి	థీ	థు	థూ	థృ	థౄ	థె	థే	థై	థో	థొ	థౌ	థం	థః
ద	దా	ది	దీ	దు	దూ	దృ	దౄ	దె	దే	దై	దో	దొ	దౌ	దం	దః
ధ	ధా	ధి	ధీ	ధు	ధూ	ధృ	ధౄ	ధె	ధే	ధై	ధో	ధొ	ధౌ	ధం	ధః
న	నా	ని	నీ	ను	నూ	నృ	నౄ	నె	నే	నై	నో	నొ	నౌ	నం	నః
ప	పా	పి	పీ	పు	పూ	పృ	పౄ	పె	పే	పై	పో	పొ	పౌ	పం	పః
ఫ	ఫా	ఫి	ఫీ	పు	పూ	ఫృ	ఫౄ	ఫె	ఫే	ఫై	ఫో	ఫొ	ఫౌ	ఫం	ఫః
బ	బా	బి	బీ	బు	బూ	బృ	బౄ	బె	బే	బై	బో	బొ	బౌ	బం	బః
భ	భా	భి	భీ	భు	భూ	భృ	భౄ	భె	భే	భై	భో	భొ	భౌ	భం	భః
మ	మా	మి	మీ	ము	మూ	మృ	మౄ	మె	మే	మై	మో	మొ	మౌ	మం	మః
య	యా	యి	యీ	యు	యూ	యృ	యౄ	యె	యే	యై	యో	యొ	యౌ	యం	యః
ర	రా	రి	రీ	రు	రూ	రృ	రౄ	రె	రే	రై	రో	రొ	రౌ	రం	రః
ల	లా	లి	లీ	లు	లూ	లృ	లౄ	లే	లే	లై	లో	లొ	లౌ	లం	లః
వ	వా	వి	వీ	వు	వూ	వృ	వౄ	వె	వే	వై	వో	వొ	వౌ	వం	వః

శ	శా	చ	చీ	కు	కూ	శ్చ	శ్చా	శె	శే	శై	శో	శో	శా	శం	శః
ష	షా	పి	పీ	షు	షూ	ష్చ	ష్చా	షె	షే	షై	షో	షో	షా	షం	షః
స	సా	ని	నీ	సు	సూ	స్చ	స్చా	సె	సే	సై	సో	సో	సా	సం	సః
హ	హా	హి	హీ	హు	హూ	హ్చ	హ్చా	హె	హే	హై	హో	హో	హా	హం	హః
ళ	ళా	ళి	ళీ	ళు	ళూ	ళ్చ	ళ్చా	ళె	ళే	ళై	ళో	ళో	ళా	ళం	ళః
క్ష	క్షా	క్షి	క్షీ	క్షు	క్షూ	క్ష్చ	క్ష్చా	క్షె	క్షే	క్షై	క్షో	క్షో	క్షా	క్షం	క్షః
ఱ	ఱా	ఱి	ఱీ	ఱు	ఱూ	ఱ్చ	ఱ్చా	ఱె	ఱే	ఱై	ఱో	ఱో	ఱా	ఱం	ఱః

అక్షరాలు రకాలు

- మహా ప్రాణ అక్షరాలు** : హల్లులలోని ఒత్తులు ఉన్న అక్షరాలను “మహా ప్రాణ అక్షరాలు” అని అంటారు.
 ఉదా : ఖడ్గము, ఛత్రపతి, ఫలకం, పాఠశాల, ధనము, భటుడు, ఘనత.
- ద్విత్యా అక్షరాలు** : ఒక హల్లు అదే హల్లు చేరే పదాలును “ద్విత్యా అక్షరాలు” అని అంటారు.
 ఉదా : మగ్గము, నమ్మకం, కళ్ళు, కయ్యము, కుక్క.
- సంశ్లేష అక్షరాలు** : ఒక హల్లుకు - రెండు ఒత్తులు చేరే అక్షరాలను “సంశ్లేష అక్షరాలు” అని అంటారు.
 ఉదా : స్వాతంత్ర్యము (త+ర+య=త్ర్య), దృతరాష్ట్రుడు (షు+ట+ర=ష్ట్ర),
 సామర్థ్యము (ర+ధ+య=ర్థ్య), వస్త్రము (స+త+ర=స్త్ర), రాష్ట్రము (ష+ట+ర=ష్ట్ర),
 సంస్కృతి (స+క+ర=స్కృ).
- సంయుక్త అక్షరాలు** : ఒక హల్లుకు వేరే హల్లు చేరే అక్షరాలను “సంయుక్త అక్షరాలు” అని అంటారు.
 ఉదా : పద్యము (ద+య=ద్య), భగవద్గీత (దీ+గ=ద్గీ), తర్కము (ర+క=ర్క),
 అభ్యాసము (భా+య=భ్యా), కార్యం (ర+య=ర్య), పుష్పము (ష+ప+ష్ప).

తెలుగు పదాలు

పద నిర్మాణం

1. **శబ్దము** : ఒక అక్షరముగాని , ఒకటి కంటే ఎక్కువ అక్షరములు గాని కల్గిన అర్థవంతమైన ధ్వనిని 'శబ్దము' అందురు.
2. **పదము** : విభక్తి ప్రత్యయము చేరిన శబ్దమును 'పదము' అందురు.
3. **ప్రత్యయము లేక వర్ణకము** : అర్థ విశేషమున శబ్దమునకు చేరెడి అక్షరమును గని, 'ప్రత్యయము' లేక 'వర్ణకము' అందురు.
4. **ప్రకృతి** : ప్రత్యయము చేరుటకు యోగ్యమైన శబ్దమును 'ప్రకృతి' అందురు.
5. **ప్రాతిపదికము** : నామ విభక్తి ప్రత్యయములను తద్ధిత ప్రత్యయములను చేరుటకు తగిన ప్రకృతిని 'ప్రాతిపదికము' అందురు. **ఉదాహరణ** : 'రవిని' అను పదమందు 'రవి' అనునది ప్రాతిపదికము. ని - అనునది కర్మార్థకమున వచ్చిన ద్వితీయ ప్రాతయము.
6. **ధాతువు** : క్రియ విభక్తులను, కృత్ప్రత్యయములను చేరుటకు యోగ్యమైన ప్రకృతిని 'ధాతువు' అందురు. **ఉదాహరణ** : 'చేయును' అను పదమందు 'చేయు' అనునది 'ధాతువు' 'ను' అనునది దానికి తద్ధర్మార్థమున పథమ పురుషైక వచనమున వచ్చిన క్రియా విభక్తి ప్రతయము.

ఆంధ్రపద విభాగము

తెలుగు భాషలో పదములు ఐదు రకములు అవి:

- 1. **తత్సమము** : సంస్కృత ప్రాకృత పదము, తెలుగు ప్రత్యయములతో కూడి వ్యవహరింపబడినచో తత్సమము అంటారు. సంస్కృత ప్రాతిపదికపై తెలుగు విభక్తి ప్రత్యయమును చేర్చుట వలన తత్సమము ఏర్పడును. వీనినే **ప్రకృతి** అంటారు. **ఉదాహరణ** : బాలః - బాలురు; పుస్తకమ్ - పుస్తకము.
- 2. **తద్భవము** : సంస్కృత, ప్రాకృత పదముల నుండి కొద్ది మార్పులు చెంది ఏర్పడిన పదములను తద్భవములు అంటారు. వీనినే **వికృతి** అంటారు. **ఉదాహరణ** : యజ్ఞము - జన్మము; పంక్తి - బంతి.
- 3. **దేశ్యము** : తత్సమము, తద్భవములు కాక, **తెలుగు** దేశమున వాడుకలో ఉన్న పదములు దేశ్యములు అంటారు. **ఉదాహరణ** : పీట, చెట్టు, పేరు, ఇల్లు, ముల్లు, కోట మొదలైనవి.
- 4. **అన్యదేశ్యము** : ఇతర భాషలకు చెందియుండి తెలుగులో వాడబడుచున్న పదములను అన్యదేశ్యములు అంటారు. **ఉదాహరణ** : స్టేషను, రోడ్డు, రేడియో, సుమారు మొదలైనవి.
- 5. **గ్రామ్యములు** : 'లక్షణ విరుద్ధంబగు భాష గ్రామ్యంబు'. వ్యాకరణ విరుద్ధములైన పదములను 'గ్రామ్యములు' అందురు. **ఉదాహరణకు** : వచ్చిండు, తెచ్చిండు.

భాషాభాగములు

భాషయందలి భాగాలను 'భాషాభాగాలు' అని అందురు.

తెలుగు భాషలోని భాషాభాగములను ఐదు భాగములుగా విభజించవచ్చును. అవి -

- 1. **నామవాచకము** : 'నామం' అంటే పేరు. మానవుల యొక్క పేర్లు, జంతువుల యొక్క పేర్లు, ప్రదేశములు, వస్తువుల పేర్లు తెలియజేయునవి. ఉదా : రాముడు, పాఠశాల, విజయవాడ, బల్ల.

ఈ నామవాచకములు మరళ ఐదు విధములు. అవి -

- 1. **సంజ్ఞావాచకము** : 'సంజ్ఞ' అంటే గుర్తు. దాన్ని తెలియజేసేవి సంజ్ఞలు. అంటే సాధారణంగా పేర్లు.

ఉదా : రాముడు, గోదావరి, రాజు, రాణి.

- 2. **జాతి నామవాచకము** : సమానం అయిన స్వరూపాలు, స్వభావాలు గల వస్తువుల సమూహాన్ని తెలియజేసేది 'జాతి నామవాచకం'. ఉదా : చెట్టు, పర్వతాలు, గోడ.

- 3. **గుణ నామవాచకము** : 'గుణం' అంటే స్వభావం. ఆ స్వభావాన్ని తెలియజేసేది 'గుణ నామవాచకం'.

ఉదా : తీపి, నలుపు, తెలుపు, మంచి, చెడ్డ.

- 4. **సాముదాయక నామవాచకము** : సముదాయాన్ని తెలియజేసే పదం. సముదాయం అంటే గుంపుగా, కొన్ని వస్తువుల సమూహం కాని అవుతుంది. అలాంటిదాన్ని తెలియజేసేది 'సాముదాయక నామవాచకం'.

ఉదా : గుంపు, సంఘం, సమూహం.

- 5. **క్రియా నామవాచకము** : 'క్రియ' అంటే చేసే పని. పనిని తెలియజేసే నామవాచకం.

ఉదా : వంట, నడక, చేయు, పాడు, కూర్చో, నిలబడు.

- **సర్వనామము** : నామవాచకం (Noun) కు బదులుగా వాడబడేది సర్వనామము (Pronoun). సర్వము అంటే అన్నీ, అంతా అని అర్థము.

ఉదా : అతడు - ఇతడు - అది - ఇది - ఆమె - ఈమె - అన్ని - ఆ - ఈ - ఏ - నీవు - మీరు - మేము - వాడు - వీడు.

ఈ సర్వనామములు మరళ ఎనిమిది విధములు. అవి -

సంబంధ సర్వనామము : సంబంధం ఉండే అర్థాన్ని తెలియజేసే సర్వనామం "సంబంధ సర్వనామం".

ఉదాహరణ : ఈ పని ఎవడు చేస్తాడో వాడే దోషి. ఇందులో ఎవడు-వాడు అనే రెండు సర్వనామాలు పనిచేయడానికి దోషి అవడానికి ఉండే సంబంధాన్ని తెలియజేస్తున్నాయి. కనుక ఇవి మరియు ఇలాంటివి సంబంధ సర్వనామాలు.

2. **విశేషణ సర్వనామము** : సర్వనామ రూపంలో ఉన్న విశేషణ శబ్దాలు "విశేషణ సర్వనామాలు".

ఉదాహరణ : అందరు అందరు కారు. ఇందులో అందరు అనేది విశేషణ రూపంలో ఉన్న సర్వనామం.

3. **సంఖ్యావాచక సర్వనామము** : సంఖ్యలను తెలియజేసే సర్వనామాలు "సంఖ్యావాచక సర్వనామాలు".

ఉదాహరణ : ఒకరు - ఇద్దరు - ముగ్గురు - నలుగురు మొదలైనవి సంఖ్యావాచక సర్వనామాలు.

4. సంఖ్యేయవాచక సర్వనామము : ఇవి సంఖ్య చేత సంఖ్యగా చెప్పబడతాయి. కాని, నిర్దిష్టముగా ఎవరో ఏమిటో చెప్పవు. కనుక "సంఖ్యేయవాచక సర్వనామం".

ఉదాహరణ : వారు ముగ్గురూ వీరే. ఇందులో ఆ ముగ్గురూ పురుషులా, స్త్రీలా అనేది చెప్పబడనందున ఇది సంఖ్యేయవాచక సర్వనామం.

5. పురుషలకు సంబంధించిన సర్వనామం : ప్రథమ, మధ్యమ, ఉత్తమ పురుషులు మూడు. వాటికి సంబంధించిన సర్వనామాలు కనుక ఇవి "పురుషలకు సంబంధించిన సర్వనామాలు".

ఉదాహరణ : > ప్రథమ పురుష : వాడు - వారు

> మధ్యమ పురుష : నీవు - మీరు

> ఉత్తమ పురుష : నేను - మేము - మనము

6. నిర్దేశాత్మక సర్వనామము : నిర్దేశించటం అంటే ఇది అని నిర్దేశించి చెప్పటం - అలాంటి సర్వనామాలు "నిర్దేశాత్మక సర్వనామాలు". **ఉదాహరణ :** ఇది - ఇవి - అది - అవి

7. అనిర్దిష్టార్థక సర్వనామాలు : నిర్దిష్టం అంటే నిర్దేశించి చెప్పటం. అనిర్దిష్టం అంటే నిర్దేశించి చెప్పకపోవటం. ఇంత లేదా ఇన్ని లేదా ఇవి అని చెప్పకుండా ఎంతో కొంతను తెలియజేసే సర్వనామ పదాలు ఈ "నిర్దిష్టార్థక సర్వనామాలు".

ఉదాహరణ : అన్ని - ఇన్ని - కొన్ని - ఎన్ని - కొంత - పలు - పెక్కు - బహు

8. ప్రశ్నార్థక సర్వనామము : ప్రశ్నించేటట్టుగా అడుగబడే సర్వనామాలు "ప్రశ్నార్థక సర్వనామాలు". ప్రశ్నించడం అంటే అడగడం అని అర్థం.

ఉదాహరణ : ఎవరు? - ఎందుకు? - ఏమిటి? - ఎవతె? - ఎలా?

• **విశేషణములు :** నామవాచకాల యొక్క మరియు సర్వనామాల

యొక్క గుణములను తెలియజేయు పదములు విశేషణములు. ఉదా : నీలము, ఎరుపు, చేదు, పొడుగు.

జాతి మొదలైన వాటి భేదం వల్ల విశేషణము ఆరు విధాలుగా ఉంది. అవి -

1. జాతి ప్రయుక్త విశేషణము : జాతులను గూర్చిన పదాలను తెలియజేసేవి.

ఉదాహరణ : అతడు బ్రాహ్మణుడు. బ్రాహ్మణత్వము అనేది జాతిని గూర్చి తెలియజేసే పదం కనుక బ్రాహ్మణుడు అనేది విశేషణము.

2. క్రియా ప్రయుక్త విశేషణము లేదా క్రియాజన్య విశేషణము : క్రియా పదంతో కూడి ఉండే విశేషణం.

ఉదాహరణ : వెళ్ళువాడు అర్జునుడు. ఇందులో 'వెళ్ళు' అనేది క్రియ కనుక వెళ్ళువాడు క్రియా ప్రయుక్త విశేషణం

3. గుణ ప్రయుక్త విశేషణము : గుణం తో కూడి యున్న విశేషణం. **ఉదాహరణ :** 'చక్కని' చుక్క

4. ద్రవ్య ప్రయుక్త విశేషణము : 'ద్రవ్యం' అంటే పదార్థం, ధనం మొదలైన వాటితో కూడి ఉండే విశేషణం.

ఉదాహరణ : రాముడు ధనవంతుడు.

5. సంఖ్యా ప్రయుక్త విశేషణము : సంఖ్య ద్వారా తెలియజేయబడే విశేషణం.

ఉదాహరణ : 'నూరు' వరహాలు, 'ఆరు' ఋతువులు.

6. **సంజ్ఞా ప్రయుక్త విశేషణము** : 'సంజ్ఞ' అంటే గుర్తు. సంజ్ఞ ను తెలియజేసే విశేషణం.

ఉదాహరణ : ఆమె దేవద్దతుని భార్య.

అవ్యయములు : లింగ వివక్షగాని, విభక్త ప్రసక్తి గాని, వచన ఆకాంక్ష గాని లేని పదములను 'అవ్యయాలు' అని అంటారు. ఉదా : అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడ మొదలగునవి.

ఈ అవ్యయాలు ప్రాధాన్యంగా మూడు రకాలు. అవి -

1. **ప్రతిపద్ధికాలు** : సహజంగా ఏర్పడే అవ్యయాలను 'ప్రతిపద్ధిక అవ్యయాల' అని అంటారు.

ఉదాహరణ : అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడ, ఎట్టకేలకు, ఎట్టకేని మొదలగునవి.

2. **లాక్షణిక అవ్యయాలు** : 'లక్షణం' అంటే శాస్త్రం. వ్యాకరణ శాస్త్ర ప్రకారం అవ్యయాలుగా మారినవి. 'లాక్షణిక అవ్యయాలు'. అసమాపక క్రియలన్నీ లాక్షణిక అవ్యయాలే

ఉదాహరణ : చేసి, పోయి, ఏది, వచ్చి, వెళ్ళి మొదలగునవి.

3. **సముచ్చయ్యవ్యయాలు** : 'యు - ను' అనేవి సముచ్చయార్థకాలు. 'యు' అనేది ఉకారంతముగాని పాదాలమీద, 'ను' అనేది ఉకారంత పదాల మీద వస్తుంది.

ఉదాహరణ : నీవును - మరియును.

• **క్రియలు** : పనులను తెలిపే వానిని క్రియలు అంటారు. ఉదా: చదువుట, తినుట, ఆడుట.

• **సకర్మక క్రియలు** : కర్మను ఆధారముగా చేసికొనియున్న క్రియలను సకర్మక క్రియలు అంటారు.

ఉదా : మధు బడికి వెళ్ళెను.

• **అకర్మక క్రియలు** : కర్మ లేకపోయినను వాక్యము అర్థవంతమైనచో అవి అకర్మక క్రియలు.

ఉదా : నోముడు పరుగెత్తెను.

• **సమాపక క్రియలు** : పూర్తి అయిన పనిని తెలియజేయు క్రియలు సమాపక క్రియలు.

ఉదా : రాముడు పాఠము చదివేను. ఈ వాక్యంలో 'చదివేను' అను క్రియ వాక్యార్థమును పూర్తి చేసినది. కావున ఇది సమాపక క్రియ.

• **అసమాపక క్రియలు** : పూర్తికాని పనిని తెలియజేయు క్రియలు అసమాపక క్రియలు.

ఉదా : రాముడు పాఠమును చదివి పరుండెను. ఈ వాక్యంలో 'రాముడు పాఠమును చదివి' అని అన్నప్పుడు వాక్యార్థము పూర్తి కాదు. 'పరుండెను' అన్నప్పుడు మాత్రమే వాక్యార్థము పూర్తి అగును. కావున 'చదివి' అనునది అసమాపక క్రియ.

సమాపక క్రియా రూపములు ఎనిమిది విధములు. అవి -

1. **వర్తమానార్థకము** : జరుగుచున్న పనిని తెలియజేయు క్రియారూపము వర్తమానార్థకము.

ఉదా : నేను వ్రాయుచున్నాను - నీవు తినుచున్నావు.

2. **భూతార్థకము** : జరిగిన పనిని తెలియజేయు క్రియారూపము భూతార్థకము.

ఉదా : నేను వ్రాసినాను - నీవు చదివినావి.

3. **భవిష్యదర్శకము** : జరుగగల పనిని సూచించు క్రియా రూపము భవిష్యదర్శకము.

ఉదా : నేను వ్రాయగలను - నీవు వ్రాయగలవు.

4. **తద్ధర్మార్థకము** : మూడు కాలములను సూచించు క్రియా రూపము తద్ధర్మార్థకము.

ఉదా : నేను వ్రాయుదును - నీవు వ్రాయుదువు.

5. **విధ్యర్థకము** : ఆజ్ఞలను, విధులను, సూచించు క్రియా రూపము విధ్యర్థకము.

ఉదా : నీవు వ్రాయుము - నీవు వ్రాయునది.

6. **ప్రార్థనార్థకము** : ప్రార్థనలను, అభ్యర్థనలను తెలియజేయు క్రియారూపము ప్రార్థనార్థకము.

ఉదా : నీవు వ్రాయుము / వ్రాయుమ / వ్రాయుమయ్యా !

7. **ఉభయ ప్రార్థనార్థకము** : శ్రోతతో పాటు వక్త తనను కూడా చేర్చి చేయు ప్రార్థనలను, అభ్యర్థనలను సూచించే

క్రియారూపము ఉభయ ప్రార్థనార్థకము.

ఉదా : మనము చేయుదము - మనము చేసెదము.

8. **అశీష్కాపార్థకము** : ఆశీస్సు, శాపములను తెలియజేయు క్రియారూపము అశీష్కాపార్థకము.

ఉదా : మీకు శుభములు కలుగుగాక. (ఆశీస్సు) - నీకు కీడు కలుగుగాక. (శాపం).

ప్రశ్నార్థకం-సందేహార్థకం

1. **ప్రశ్నార్థకం** : ప్రశ్నించుటకు వాడబడు క్రియారూపము 'ప్రశ్నార్థకము'.

ఉదా : నీవు వ్రాయుచున్నావా? - మీరు వ్రాయుచున్నారా?

2. **సందేహార్థకము** : సందేహమును తెలియజేయు క్రియారూపము 'సందేహార్థకము'.

ఉదా : మీరు వ్రాసినారో! లేదో!

కర్తృర్థకము - కర్మార్థకము

1. **కర్తృర్థకము** : కర్తను తెలియజేయు క్రియారూపము 'కర్తృర్థకము'.

ఉదా : కృష్ణుడు కంసుని చంపెను. ఈ వాక్యంలో ఎవరు చంపెను? అని ప్రశ్నించినపుడు 'కృష్ణుడు' అని సమాధానముగా కర్తవచ్చును. కావున, 'చంపెను' అనునది కర్తృర్థకము.

2. **కర్మార్థకము** : కర్మను తెలియజేయు క్రియారూపము కర్మార్థకము.

ఉదా : రావణుడు రామునిచే చంపబడెను. ఈ వాక్యము నందు 'ఎవరు చంపబడెను' అని ప్రశ్నించినపుడు సమాధానముగా 'రావణుడు' అను కర్మవచ్చును. కావున పై వాక్యము నందు 'చంపబడెను' అనునది కర్మార్థకము.

ప్రేరణార్థకము - స్వార్థకము - ఆత్మనే పదార్థకము

1. **ప్రేరణార్థకము** : ప్రేరణను సూచించు క్రియారూపము ప్రేరణార్థకము. ఇతరులచేత చేయించుటను 'ప్రేరణము' అని

అందురు. ఉదా : దేవదత్తుడు రామునిచేత అన్నము వండించెను. ఈ వాక్యంలో 'వండించెను' అనునది ప్రేరణార్థకము.

2. **స్వార్థకము** : స్వార్థమును తెలియజేయు క్రియారూపము స్వార్థకము. తనకు తాను చేయుట 'స్వార్థము' అని

అందురు. ఉదా : దేవదత్తుడు అన్నము వండెను. ఈ వాక్యమునందు 'వండెను' అనునది స్వార్థకము.

3. **ఆత్మనే పదార్థకము** : కర్తకు మాత్రమే క్రియా ఫలము చెందించు క్రియా రూపము 'ఆత్మనే పదార్థకము'.

ఉదా : రాముడు అన్నము వండుకొనెను. ఈ వాక్యము 'వండుకొనెను' అనునది ఆత్మనే పదార్థకము.

అసమాపక క్రియారూపములు

అసమాపక క్రియలు ప్రధానముగా ఆరు విధములు.

1. **క్వార్థకము** : ఒక కర్తను ఆశ్రయించి యున్న పనులలో ముందు జరిగిన పనిని తెలియజేయు క్రియారూపము 'క్వార్థకము'. ఉదా : సీత పుస్తకమును చదివి నిద్రపోయెను. ఈ వాక్యమునందు 'సీత' అను కర్త 'చదువుట', 'నిద్ర పోవుట' అను రెండు పనులను చేసినది. ఈ రెండు పనులలో 'పాఠమును చదువుట' ముందుగా జరిగెను. ఈ పని సూచించు క్రియారూపమైన 'చదివి' అనునది క్వార్థకము.

2. **వ్యతిరేక క్వార్థకము** : క్వార్థకము యొక్క వ్యతిరేక రూపము వ్యతిరేక క్వార్థకము.

ఉదా : తిని (క్వార్థకము), తినక (వ్యతిరేక క్వార్థకము).

3. **శత్రుత్వకము** : ఒక కర్తను ఆశ్రయించి ఏక కాలములో జరిగిన రెండు పనులలో ముందు చెప్పబడిన పనిని తెలియ జేయు క్రియారూపము శత్రుత్వకము. ఉదా : రాముడు చదువుచు వ్రాయుచున్నాడు. ఈ వాక్యములో రాముడు చదువుట, వ్రాయుట అనేరెండు పనులను ఒకే సమయములో చేయుచున్నాడు. ఈరెండు పనులలో ముందు చెప్పబడిన 'చదువుట'ను తెలియజేయు 'చదువుచు' అను క్రియా రూపము 'శత్రుత్వకము'.

4. **తుమున్నర్థకము** : ఒక పనికి నిమిత్తమైన మరియొక పనిని తెలియజేయు క్రియారూపము తుమున్నర్థకము.

ఉదా : కృష్ణుడు చదువంబోయెను. ఈ వాక్యమునందు 'పోవుట'కు నిమిత్తము 'చదువుట', 'చదువంబోయెను' అనగా 'చదువుటకు పోయెను' అని అర్థం. అందుచే 'పోవుటకు' నిమిత్తమైన 'చదువన్' అనుక్రియా రూపముతుమున్నర్థకము.

5. **చేదర్థకము** : కార్యకారణ సంబంధమును తెలియజేయు రెండు క్రియలలో కారణ వాచకమైన క్రియారూపము చేదర్థకము. ఉదా : వానలు కురిసిన పంటలు పండును. ఈ వాక్యము నందు 'పంటలు పండుట' అను కార్యమునకు 'వానలు కురియుట' కారణము. కావున, కారణము సూచించు 'కురిసినన్' అనునది చేదర్థకము.

6. **ఆనంతర్యార్థకము** : 'ఆనంతర్యము' అనగా తరువాత అని అర్థం. ఈ అర్థములో ఉపయోగించు క్రియా రూపము ఆనంతర్యార్థకము. ఉదా : చంద్రుడు పొడమెడుని కలువలు వికసించెను. ఈ వాక్యమునందు ఆనంతర్యమును సూచించు 'పొడ మెడున్' (ఉదయించిన) అనునది ఆనంతర్యార్థకము.

భావార్థకము-వ్యతిరేక భావార్థకము

1. **భావార్థకము** : ధాతువు (క్రియ) యొక్క స్వార్థమును తెలియజేయునది భావార్థకము. ధాతువుపై 'ట' వర్ణము చేర్చుటవలన ఇది ఏర్పడును. ఉదా : చదువుట, వ్రాయుట, తినుట, వినుట, చూచుట.

2. **వ్యతిరేక భావార్థకము** : భావార్థకమునకు విరుద్ధమైనది. 'వ్యతిరేక భావార్థకము'. ధాతువు (క్రియ)నకు 'అమి' చేర్చుటవలన ఇది ఏర్పడును. ఉదా : వ్రాయమి, చదువమి, చూడమి.

ధాతుజ విశేషణములు

ధాతువు అనగా క్రియ, ధాతువు వలన పుట్టిన విశేషణములను 'ధాతుజ విశేషణములు' అని అందురు. వీటికే 'క్రియా జన్య విశేషణములు' అను మరియొక పేరు కూడా కలదు.

ఉదా : చదువుచున్న బాలుడు, చదివిన బాలుడు, చదవగల బాలుడు మొదలగునవి.

ధాతుజ విశేషణములు మొత్తం ఐదు విధములు. అవి -

1. **వర్తమానార్థక ధాతుజ విశేషణము** : వర్తమాన కాలమున (జరుగుచున్న కాలము) తెలియజేయు ధాతుజ విశేషణము "వర్తమానార్థక ధాతుజ విశేషణము". ఉదా : చదువుచున్న బాలుడు (చేయుచున్న పని).
2. **భూతార్థక ధాతుజ విశేషణము** : భూతకాలమును (జరిగిన కాలమును) తెలియజేయు ధాతుజ విశేషణము 'భూతార్థక ధాతుజ విశేషణము'. ఉదా : చదివిన బాలుడు (చేసిన పని).
3. **భవిష్యదర్థక ధాతుజ విశేషణము** : భవిష్యత్కాలమును (జరుగబోవు కాలమును) సూచించు ధాతుజ విశేషణము 'భవిష్యదర్థక ధాతుజ విశేషణము'. ఉదా : చదువగల బాలుడు (చేయగల పని).
4. **తద్ధర్మార్థక ధాతుజ విశేషణము** : మూడు కాలములను (వర్తమాన, భూత, భవిష్యత్) తెలియజేయు ధాతుజ విశేషణము "తద్ధర్మార్థక ధాతుజ విశేషణము". ఉదా : చదువు బాలుడు, చేయుపని (చేసెడి, పని, చది వెడు బాలుడు).
5. **వ్యతిరేకార్థక ధాతుజ విశేషణము** : మూడు కాలము లలోను వ్యతిరేకార్థమును తెలియజేయు ధాతుజ విశేషణము "వ్యతిరేకార్థక ధాతుజ విశేషణము". ఉదా : చదవని బాలుడు (చేయని పని).

వాక్య భేదాలు

విషయమును అర్థవంతముగాను, సంపూర్ణము గాను స్పష్టముగాను భావప్రకటనమును కలిగించెడి పదముల సముదాయమును వాక్యము అంటారు. వాక్యములో మూడు ప్రధానమైన భాగములు ఉండును. వాక్యాలు మూడు రకాలు : అవి -

1. సామాన్య వాక్యము
2. సంశ్లేష్ట వాక్యము
3. సంయుక్త వాక్యము.

- **సామాన్య వాక్యము** : ఒక సమాపక క్రియతో కూడిన వాక్యమును "సామాన్య వాక్యము" అందురు.
ఉదా : గోపి ఊరికి వెళ్ళెను.
ఉష పాఠం చదువుతున్నది.
మురళి మంచి బాలుడు.
- **సంశ్లేష్ట వాక్యము** : అనేక అసమాపక క్రియలు కల్గి యుండి ఒక సమాపక క్రియ గల వాక్యమును "సంశ్లేష్ట వాక్యము" అందురు.
ఉదా : రాముడు బడికి వెళ్ళి, పాఠములు చదివి, ఇంటకి వచెను.
శ్రీకాంత్ అన్నం తేని బడికి వదాడు. గీత బజారుకు వెళ్ళి కూరగాయలు కొన్నది.
- **సంయుక్త వాక్యము** : రెండు గాని, అంతకంటే ఎక్కిన సమాపక క్రియలు గల వాక్యమును "సంయుక్త వాక్యము" అందురు.
ఉదా : రాముడు పాఠము చదివేను (మరియు) బడికి వెళ్ళెను.
రాముడు రేపు వచ్చును లేక ఎల్లుండి వచును.

కర్త - కర్మ - క్రియ

- **కర్త** : క్రియకు ఆశ్రయమైనది 'కర్త'.
ఉదా : రాముడు రావణుని చంపెను. ఈ వాక్యమునందు 'చంపెను' అను క్రియకు ఆశ్రయమైన 'రాముడు' కర్త.
- **కర్మ** : క్రియా ఫలమును పొందునది 'కర్మ'. ఉదా : రాముడు రావణుని చంపెను. ఈ వాక్యమునందు 'చంపెను' అను క్రియ యెక్క ఫలమును పొందిన 'రావణుడు' కర్మ.
- **క్రియ** : పనిని, స్థితిని తెలియజేయునది 'క్రియ'. ఉదా : రాముడు రావణుని చంపెను. ఈ వాక్యమునందు 'చంపెను' అనునది క్రియ. ఆ పుస్తకము ఇక్కడ ఉన్నది. ఈ వాక్యమునందు 'ఉన్నది' అనునది క్రియ. స్థితిని తెలుపును.

కర్తరి వాక్యాలు - కర్మణి వాక్యాలు

- **కర్తరి వాక్యం** : కర్త ప్రధానంగా కలిగే వాక్యాలు "కర్తరి వాక్యాలు".
ఉదా : బాలు ఇసుకతో ఇల్లు కట్టాడు.
లింగయ్య నాయకునికి ఉసిరికాయ ఇచ్చాడు.
అక్క ఇంటి ముందు ముగ్గు వేసింది.
- **కర్మణి వాక్యం** : కర్మ ప్రధానంగా కలిగే వాక్యాలు "కర్మణి వాక్యాలు".
ఉదా : బాలుచే ఇసుకతో ఇల్లు కట్టబడింది.
లింగయ్యచే నాయకునికి ఉసిరికాయ ఇవ్వబడింది.
అక్కచే ఇంటి ముందు ముగ్గు వేయబడింది.

ప్రత్యక్షకథనం - పరోక్షకథనం

- **ప్రత్యక్షకథనం** : ఇక వ్యక్తి చెప్పిన మాటలను యథా తథంగా ఉన్నదున్నట్లుచెప్పటం "ప్రత్యక్షకథనం".
ఉదా : 'నేను చదువుతున్నాను' అని సరళ చెప్పినది.
'నేను వస్తాను' అని అతడు అన్నాడు.
- **పరోక్ష కథనం** : పేరేవాళ్ళు చెప్పినదాన్ని మన మాటల్లో చెబితే అది "పరోక్ష కథనం".
ఉదా : నేను చదువుతున్నానని సరళ చెప్పింది.
నేను వస్తాను అని అతడు అన్నాడు.

లింగములు

స్త్రీ పురుషాది జాతి భేదము లింగము. ఇది మూడు విధములు. అవి -

- 1. పులింగము : మహద్వాచకము - మహత్తు
- 2. స్త్రీ లింగము : మహతీ వాచకము - మహతి.
- 3. నపుంసక లింగము : అమహద్వాచకము - అమహతి.

1. **పులింగము** : పురుషులను, వారి విశేషణములను 'పులింగములు' లేక మహద్వాచకములు లేక మహత్తులు అని అందురు. ఉదా : శ్రీరాముడు - గుణవంతుడు.
2. **స్త్రీలింగము** : స్త్రీలను వారి విశేషణములను స్త్రీ లింగములు' లేక మహతీ వాచకములు లేక మహతులు అని అందురు. ఉదా : సీత - బుద్ధిమంతురాలు.
3. **నపుంసక లింగము** : వృక్షములను, నిర్జీవులను, జంతువులను వారి విశేషణములను 'నపుంసక లింగములు' లేక అమహద్వాచకములు లేక అమహత్తులు అని అందురు. ఉదా : గోవు - బహుక్షీర.

పురుషులు

పురుషులు మూడు రకములు అవి :

- 1. ప్రథమ పురుష
- 2. మధ్యమ పురుష
- 3. ఉత్తమ పురుష

ఇందు సులభ సూత్రము, తాను - ఉత్తమ, ఎదుట - మధ్యమ, ఎక్కడో - ప్రథమ.

1. **ప్రథమ పురుష** : ఎవరిని లేక వేటిని గురించి మాట్లాడు చున్నామో వానిని సూచించునది 'ప్రథమ పురుష' లేక ఎక్కడో ఉన్న వారిని గురించి తెలియజేయునది 'ప్రథమ పురుష' అని కుడా చెప్పవచ్చును.
ఉదా : వాడు, ఆమె, అది.
2. **మధ్యమ పురుష** : ఎదుట ఉన్నవారిని గురించి తెలియజేయునది 'మధ్యమ పురుష'
ఉదా : నీవు, మీరు.
3. **ఉత్తమ పురుష** : తనను గురించి తెలియజేయునది 'ఉత్తమ పురుష'.
ఉదా : నేను, మేము.

వచనములు

తెలుగు భాషలో రెండు వచనములు ఉన్నాయి. అవి : ఏకవచనము మరియు బహువచనము.

- **ఏకవచనము** : ఒక వస్తువును గాని, వ్యక్తిని గురించి తెలుపునది ఏకవచనము.

ఉదాహరణ : రాముడు, వనము, నది.

- **బహువచనము** : రెండు గాని, అంతకంటే ఎక్కువ వస్తువుల గురించి గాని, మనుషులను గురించి గాని చెప్పినది బహువచనము.

ఉదాహరణ : బల్లలు, వనరులు, నదులు, పూలు.

నిత్య ఏకవచనము : పంటలు, లోహములు మొదలైనవి నిత్య ఏకవచనములగును. ఉదా: వరి, బియ్యము, ఇనుము, రాగి.

నిత్య బహువచనము : ధాన్య వాచక శబ్దములు. ఉదా : కందులు, పెసలు, ఉలవలు.

వచనములు లేదా వచనాలు సంఖ్యలను తెలియజేసేవి.

సంస్కృతంలో వచనములు మూడు విధములుగా ఉన్నాయి.

- **ఏకవచనము** : ఒక సంఖ్యను తెలియజేసేది "ఏకవచనము". ఉదాహరణ : పుస్తకము, నది, రాముడు.
- **ద్వీవచనము** : రెండు సంఖ్యను తెలియజేసేది "ద్వీవచనము". ఉదాహరణ : రెండు పుస్తకములు, ఇద్దరు రాములు.
- **బహువచనము** : మూడు అంతకు మించి అనంత సంఖ్యలను తెలియజేసేది "బహువచనము".

ఉదాహరణ : పుస్తకములు, నదులు, రాములు.

సూచనా : తెలుగు భాషలో ఏకవచనము మరియు బహువచనములు మాత్రమే ఉన్నాయి.

సముచ్చయములు - ఆశ్చర్యార్థకములు - విభక్తులు

- **సముచ్చయములు** : వాక్యములోని పదములను కలుపునవి 'సముచ్చయములు'.

ఉదాహరణలు : 1. కృష్ణుడును, రాముడును వచ్చిరి. ఈ వాక్యములో 'ను' సముచ్చయము.

2. కృష్ణుడు మరియు రాముడు వెళ్ళిరి. ఈ వాక్యమునందు 'మరియు' సముచ్చయము.

- **ఆశ్చర్యార్థకములు** : ఆశ్చర్యము, భయము, సంతోషము, మొదలగువాటిని తెలియజేయు పదములు

'ఆశ్చర్యార్థకములు'. ఉదాహరణలు : 1. ఆహా! దుర్గ ఎంత మంచిది. 2. ఆయ్యో! రాజీవ్ మరణించినాడు.

3. అమ్మో! నాకు భయము. ఈ వాక్యములలోని 'ఆహా!', 'అయ్యో!', 'అమ్మో!' అనునవి ఆశ్చర్యార్థకములు.

- **విభక్తులు** : వాక్యములోని పదముల పరస్పర సంబంధమును తెలియజేయునవి 'విభక్తులు'.

ఉదాహరణ : ఆ సందీలో పుస్తకము ఉన్నది. ఈ వాక్యములో 'లో' అనునది 'సంచీ' కు 'పుస్తకము' నాకు గల సంబంధమును తెలియజేయుచున్నది. కావున 'లో' అనునది విభక్తి.

కాలములు

కాలములు ప్రధానముగా మూడు విధములు అవి : 1. వర్తమాన కాలము , 2. భూతకాలము, 3. భవిష్యత్ కాలము. కొందరు నాలుగవదిగా తద్ధర్మ కాలమును కూడా పేర్కొందురు.

- **వర్తమాన కాలము** : జరుగుచున్న పనిని తెలియజేయునది 'వర్తమాన కాలము'.

ఉదా : 1. రాముడు చాడువుచున్నాడు. 2. సీత చదువుచున్నది.

- **భూతకాలము** : జరిగిన పనిని తెలియజేయునది 'భూతకాలము'.

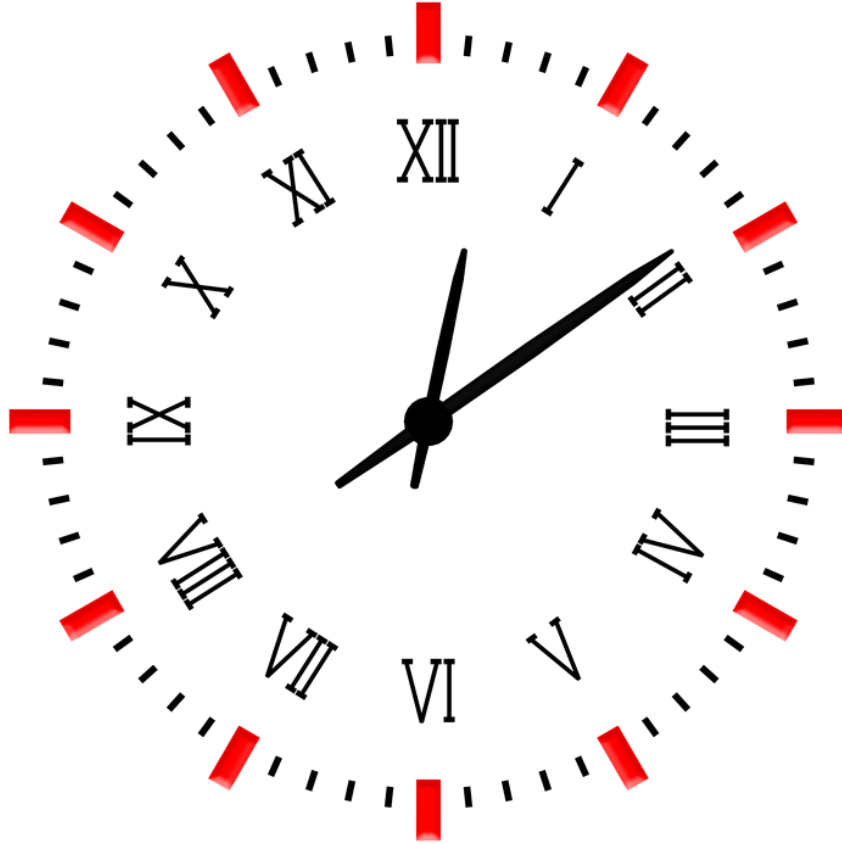
ఉదా : 1. రాముడు చదివెను, 2. సీత చదివెను.

- **భవిష్యత్ కాలము** : జరగబోవు పనిని తెలియజేయునది 'భవిష్యత్ కాలము'.

ఉదా : 1. రాముడు చదవగలడు, 2. సీత చదవగలదు.

- **తద్ధర్మ కాలమును** : సహజ సిద్ధముగా జరుగు పనులను తెలియజేయునది 'తద్ధర్మ కాలమును'.

ఉదా : 1. సూర్యుడు ఉదయించును. 2. పక్షులు ఎగురును. 3. నదులు ప్రవహించును. 4. రాముడు చదువును.

విభక్తి ప్రత్యయములు

- విభక్తులు వాక్యములోని వేర్వేరు పదములకు అన్వయము కలిగించు ప్రత్యయములను, పదములను విభక్తులందురు. ఇవి రెండు పదముల మధ్య సంబంధము కలిగించును. వీటినే విభక్తి ప్రత్యయాలు అని కూడా అంటారు. ఈ విభక్తులు ఎనిమిది. అవి :

ప్రత్యయాలు	విభక్తి పేరు
డు, ము, వు, లు	ప్రథమా విభక్తి
నిన్, నున్, లన్, కూర్చి, గురించి	ద్వితీయా విభక్తి
చేతన్, చేస్, తోడన్, తోస్	తృతీయా విభక్తి
కొఱకున్ (కొరకు), కై	చతుర్థి విభక్తి
వలనన్, కంటెన్, పట్టి	పంచమి విభక్తి
కిన్, కున్, యొక్క, లోన్, లోపలన్	షష్ఠి విభక్తి
అందున్, నన్	సప్తమి విభక్తి
ఓ, ఓరీ, ఓయీ, ఓసీ	సంభోదన ప్రథమ విభక్తి

డు, ము, వు, లు -- ప్రథమా విభక్తి.

- పుంలింగాలయిన, మహద్వాచకాలయిన శబ్దాలకు "డు" వస్తుంది. ఉదా : రాముడు, కృష్ణుడు
- అమహన్నపుంసకములకు, అదంత శబ్దాలకు "ము" వస్తుంది. ఉదా : వృక్షము, దైవము
- ఉకారంత శబ్దాలకు, గోశబ్దానికి "వు" వస్తుంది. ఉదా : తరువు, ధేనువు, మధువు, గోవు
- బహువచనంలో అన్ని శబ్దాలకు ప్రథమా విభక్త్యర్థంలో "లు" వస్తుంది. ఉదా : రాములు, సీతలు

నిన్, నున్, లన్, కూర్చి, గురించి -- ద్వితీయా విభక్తి.

- కర్మార్థంలో ద్వితీయా విభక్తి వస్తుంది. కర్మ యొక్క ఫలాన్ని ఎవడైతే అనుభవిస్తాడో వాడ్నితెలియజేసే పదం 'కర్మ'. ఉదా : దేవదత్తుడు వంటకమును వండెను.
- కూర్చి, గురించి ప్రయోజన నిమిత్తములైన పదములకు వచ్చును. 'ను' కారము గూర్చి యోచించుట యుక్తము. ఇది ఏకవచనమున జ్యోతమగును. బహువచనమున లాంతమగును. ఇందలి ఇకారమును, అకారమును కేవలము సంబంధమును బోధించును. తెలుగు వ్యాకరణములలో జడముల ద్వితీయకు బదులు ప్రథమయును, పంచమికి బదులు నువ్వుంతా మగు ద్వితీయము వాడుచున్నారు.
- పంచమి- రాముడు గృహమును వెడలెను.
- తృతీయ- కొలను గూలనేసె.

సప్తమి- లంకను గలకలము.

- చతుర్థి - రామునకు నిచ్చె.

పై నాలుగు విభక్తులును, నుప్రత్యయమునను, కు ప్రత్యయమునను గతార్థము లగు చున్నవి. కావున ప్రాచీన కాలమున ను, కు వర్ణకములే తెలుగున గలవని తెలియుచున్నవి.

చేతన్, చేన్, తోడన్, తోన్ -- తృతీయా విభక్తి.

- కర్తార్థంలో తృతీయా విభక్తి వస్తుంది. క్రియ యొక్క వ్యాపారానికి ఎవరైతే ఆశ్రయం అవుతారో వారు కర్త.

ఉదా : దేవదత్తుని చేత వంటకము వండబడెను.

తృతీయా విభక్తిలోని నువర్ణాంత లోపంబున జేసి చేత, తోడవర్ణకంబులు

నిలుచుచున్నవి. వీనిలో చేత శబ్దము చేయి శబ్దముయొక్క సప్తమ్యరూపముగ

గుర్తింపదగినది. అటులనే తోడ శబ్దము తోడు శబ్దముయొక్క సప్తమ్యరూపముగ గుర్తింపదగినది.

కొఱకున్ (కొరకు), కై -- చతుర్థి విభక్తి.

- త్యాగోద్దేశ్యముగా ఉన్నప్పుడు చతుర్థి విభక్తి వస్తుంది. త్యాగము అంటే ఇవ్వడం.

ఉదా : జనకుడు రాముని కొరకు కన్యనిచ్చెను.

కొఱకు+న్ = కొఱకున్. ద్రుతలోపమున కొఱకు అని నిలిచింది. ఇది కొఱ=ప్రయోజనము, కు=నకు అను అర్థమున నిలిచినట్లుగ కనబడుతున్నది. అటులనే కయి' వర్ణకముపైతము క+అయి అనుదాని విపర్యరూపము. ఇందు అయి అనునది అగు ధాతువు క్త్వార్థకరూపము.

వలనన్, కంటెన్, పట్టి -- పంచమీ విభక్తి.

- అపాయ, భయ, జుగుప్సా, పరాజయ, ప్రమాద, గ్రహణ, భవన, త్రాణ, విరామ, అంతర్థ, వారణంబులు అనేవి వేటివలన జరుగుతాయో ఆ పదాలకు పంచమీ విభక్తి వస్తుంది. అందులోనూ 'వలన' అనే ప్రత్యయం వస్తుంది.

ఉదా : మిత్రుని వలన ధనంబు గొనియె.

- అన్యార్థంలో చెప్పేటప్పుడు 'కంటె' అనే వర్ణకం వస్తుంది. అనగా అన్య, ఇతరము, పూర్వము, పరము, ఉత్తరము అనే పదాలతో అన్యము ఉంటే 'కంటె' వస్తుంది.

ఉదా : రాముని కంటే నన్యంబు దానుష్కంబు లేడు.

- నిర్ధారణ పంచమిలో కూడా కంటే ప్రత్యయం వస్తుంది.

ఉదా : మానహాని కంటే మరణము మేలు: ఇక్కడ 'మానహాని' నిర్ధారణము.

- 'పట్టి' అనేది హేతువులయిన గుణక్రియలకు వస్తుంది. హేతువు అంటే కారణం. గుణం హేతువు కావాలి, క్రియ కూడా హేతువు కావాలి.

ఉదా : జ్ఞానము బట్టి ముక్తుడగు. ముక్తుడవడానికి కారణము జ్ఞానము

వలనన్ అనునది వలను+అన్ శబ్దముయొక్క సప్తమ్యంత రూపముగ నెన్నదగుచున్నది. ఇక కంటే అను వర్ణకము కు+అంటే అను పద విభాగమున కల్గినరూపముగ తెలియును. పట్టి అను వర్ణకము 'పట్టుధాత్వార్థక క్త్వార్థక రూపము'.

కిన్, కున్, యొక్క, లోన్, లోపలన్ -- షష్ఠీ విభక్తి.

- శేషం అంటే సంబంధం. సంబంధం కనిపించినప్పుడు 'యొక్క' అనే విభక్తి వస్తుంది.
ఉదా : నా యొక్క మిత్రుడు; వాని యొక్క తమ్ముడు.
- నిర్ధారణ షష్ఠీకి 'లోపల' వర్ణకం వస్తుంది. జాతి, గుణ, క్రియ, సంజ్ఞల చేత - ఒక గుంపు నుండి ఒకదాన్ని విడదీయడాన్ని నిర్ధారణ అంటారు.
ఉదా : మనుష్యుల లోపల క్షత్రియుండు శూరుండు.

షష్ఠీ విభక్తిలోని 'ఒక్క' శబ్దము 'ఒ' యను ప్రణస్తధాతువుయొక్క ధాతుజన్య విశేషణము. ఇక్కడ ఒ = కూడు, లేక చేరు అని తెలుపును. ఈ ధాతువునకు అరవమున స్వతంత్ర ప్రయోగము ఉంది. అరవమున ఈ ధాతువునకు 'కూడిన, చేరిన, ఒప్పిన' అని అర్థము ఉంది. లోపల- ఇది ఒక్క శబ్దము. ఇది నిర్ధారణ షష్ఠీ యందు వచ్చుచున్నది. దీని అర్థమును బట్టి ఇది సప్తమి రూపమనియే చెప్పుచున్నారు. కాని సంస్కృతమున నిర్ధారణమున షష్ఠీ ప్రయోగింపబడును. కావున, సామ్యమున ఇది వైయాకరణముచే ప్రవేశపెట్టినట్లుగా తోచుచున్నది.

అందున్, నన్ -- సప్తమీ విభక్తి.

- అధికరణంలో సప్తమీ విభక్తి వస్తుంది. అధికరణం అంటే ఆధారం. ఈ ఆధారం 3 విధాలుగా ఉంటుంది. ఔపశ్లేషికం, వైషయికం, అభివ్యాపకం. 'అందు' అనేది మాత్రం వస్తుంది.
 - ఔపశ్లేషికం అంటే సామీప్య సంబంధం. ఉదా: ఘటమందు జలం ఉంది.
 - వైషయికం అంటే విషయ సంబంధం. ఉదా: మోక్షమందు ఇచ్చ ఉంది.
 - అభివ్యాపకం అంటే అంతటా వ్యాపించడం. ఉదా: అన్నింటియందీశ్వరుడు కలడు
- ఉకారాంత జడానికి 'న్' వర్ణకం వస్తుంది. జడం అంటే అచేతన పదార్థం. ఉదా: ఘటంబున జలం ఉంది.

ఓ, ఓరీ, ఓయీ, ఓసీ -- సంబోధనా ప్రథమా విభక్తి.

- ఆమంత్రణం అంటే పిలవడం, సంబోధించడం. ఇది ఎవరినయితే సంబోధించడం జరుగుతుందో - ఆ శబ్దానికి 'ఓ' అనేది వస్తుంది. ఉదా : ఓ రాముడ - ఓ రాములార
- ఓ శబ్దానికి పురుషుని సంబోధించేటప్పుడు 'యి' అనేది, నీచ పురుషుని సంబోధించినప్పుడు 'రి' అనేది, నీచస్త్రీని సంబోధించినప్పుడు 'సి' అనేది అంతాగమాలూగా విభాషగా వస్తాయి.
ఉదా : ఓయి రాముడా! ఓరీ దుష్టుడా! ఓసీ దుష్టురాలా!

విరామ చిహ్నములు

చదివేటప్పుడు, వ్రాసేటప్పుడు పదాల మధ్య, వాక్యాల మధ్య ఎక్కడ ఆపాలో, ఎక్కడ ఆగాలో, ఎలా అర్థం చేసుకోవాలో తెలిపేవి విరామ చిహ్నాలు. విరామము అంటే ఆపటం. చిహ్నం అంట గుర్తు. విరామ చిహ్నములు పది అవి -

- **బిందువు** : వాక్యం పూర్తయినప్పుడు, పూర్తి అయినట్లుగా సూచించడానికి బిందువు పెడతారు. దీని సూచిక (.).
 1. నిశ్చయార్థక, ప్రార్థనద్యర్థక వాక్యముల చివర బిందువు వచ్చును. ఉదా : రాముడు బుద్ధిమంతుడు, ఇటు రమ్ము.
 2. సంక్షిప్త రూపములలో కూడా బిందువు వచ్చును. ఉదా : క్రీ.శ. (క్రీస్తు శకము), కి.మీ. (కిలోమీటరు) సి.నా.రె. (సి. నారాయణరెడ్డి), శ్రీ.శ్రీ. (శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు)
- **వాక్యాంశ బిందువు** : చెప్పవలసిన అంశం ముగియనప్పుడు, అసమాపక క్రియలను వాడి, వాక్యం పూర్తి గానప్పుడు వాక్యాంశ బిందువును (కామా) ఉపయోగిస్తాము. దీని సూచిక (,). వాక్యాంశ బిందువును ఏకమాత్ర కాలపు విరామమును సూచించును. ఇది ఈ క్రింది స్థలములలో వచ్చును.
 - వ్యక్తుల పేర్ల తరువాత చేర్చు డిగ్రీలకు, బిరుదులకు, పదవులకు ముందు వచ్చును.
ఉదా : శ్రీ వి. వేణుగోపాలరావు, బి.ఎస్.సి., బి.ఇ.డి.
 - అన్వయమునందు సమీప బంధము కలిగిన నామవాచకములు, విశేషణములు, అసమాపక క్రియలు వరసగా వచ్చినప్పుడు వాటిమధ్య ఈ వాక్యాంశ బిందువు వచ్చును.
ఉదా : కందుకూరి వీరేశలింగం గొప్ప కవి, నవల రచయిత, సంఘ సంస్కర్త.
 - ఉత్తరం వ్రాయునప్పుడు ప్రారంభంలోను, చివరను చేయు సంభోధనముల చివర ఈ వాక్యాంశబిందువు వచ్చును.
ఉదా : 1. ప్రియమైన రవికి, నీ స్నేహితుడు. 2. పూజ్యులైన నాన్నగారికి, మీ కుమారడు.
- **అర్థ బిందువు** : ఒక పెద్ద వాక్యములో భాగంగా ఉండే చిన్న వాక్యాల చివర అర్థ బిందువు వస్తుంది. ఇది ద్వితీయ కాలపు విరామమును సూచించును. దీని సూచిక (;).
ఉదా : ప్రేమ అడిదిపుచ్చుకునేది కాదు; కాని, అడిగినా ప్రేమించరు కొందరు.
- **న్యూన బిందువు** : వాక్యాలలో వరుసగా కొన్ని పదాల పట్టిక ఇచ్చుటకు ముందు న్యూన బిందువు ఉపయోగిస్తారు. దీని సూచిక (:). ఇది మూడు మాత్రల కాలపు విరామమును సూచించును.
ఉదా : భాషాభాగములు ఐదు. అవి : నామవాచకము, సర్వనామము, క్రియ...
- **అనుకరణ చిహ్నాలు** : ఒకరు అన్న మాట ఇంకొకరు చెప్పుచున్నప్పుడు, వేరే ఏదో ఒక గ్రంథం నుండి తీసిన వాక్యాలు చెప్పునప్పుడు అనుకరణ చిహ్నాలు వాడతాము. దీని సూచిక (" ").
ఉదా : “ఓం నమోనారాయణాయ” అని స్వామి నాకు మంత్రోపదేశం చేసారు.
- **ప్రశ్నార్థకము** : ఏదైనా విషయాన్ని గురిమి ఎదుటి వారికి అడిగేటప్పుడు ఆ వాక్యం చివర ప్రశ్నార్థకం ఉపయోగిస్తారు. దీని సూచిక (?).
ఉదా : శ్రీరాముడు ఎటువంటి రాజు?

ఆశ్చర్యార్థకము : ఆశ్చర్యాన్ని, ఆనందాన్ని, భయాన్ని, వింతను, మెచ్చుకోలును తెలిపే పదాల చివర ఆశ్చర్యార్థకమును ఉపయోగిస్తాము. దీని సూచిక (!).

ఉదా : 1. అయ్యో! ఎంత కష్టకాలము. 2. అబ్బా! ఎంత ఆశ్చర్యము.

- **పొడవు గీత** : వాక్యంలో వచ్చే విషయాలు వివరణ ఇచ్చేటప్పుడు పొడవు గీత వాడతాము. దీని సూచిక (-).

ఉదా : శ్రీరాముడు - దశరథుని కుమారుడు - అయోధ్యకు రాజు.

- **కుండలీకరణము** : భాషా పదాల వివరణ నిచ్చుటకు, ఇతర నామాలు తెలుపుటకు, వివరణ నిచ్చుటకు, అంకెలను అక్షరములలో వ్రాయునప్పుడును ఈ కుండలీకరణములను ఉపయోగిస్తారు. దీని సూచిక ({ }) .

ఉదా : కాంతివేగము (సెకనుకు మూడు లక్షల కిలోమీటర్లు) ను నక్షత్రముల మధ్య దూరమును కొలుచుటకు ఉపయోగించుదురు.

- **మూడు చుక్కలు** : వాక్యములో చెప్పవలసిన మాటలు లోపించినప్పుడు అక్కడ ఏవో మాటలు ఉన్నాయని చెప్పటాన్ని సూచించడానికి గాను ఈ మూడు చుక్కలను ఉపయోగిస్తారు. వాక్యంతములో బిందువుతో కలిపి మొత్తం నాలుగు చుక్కలు అగును. దీని సూచిక (...). ఉదా : అతడు పాఠమును....

విరామ చిహ్నాలు		
తెలుగు లో	ఇంగ్లీష్ లో	గుర్తు
బిందువు	Full Stop	.
వాక్యాంశ బిందువు	Comma	,
అర్థ బిందువు	Semi Colon	;
న్యూన బిందువు	Colon	:
అనుకరణ చిహ్నాలు	Quotation Marks	" "
ప్రశ్నార్థకము	Question Mark	?
ఆశ్చర్యార్థకము	Exclamatory Mark	!
పొడవు గీత	EM Dash	-
కుండలీకరణము	Bracket	()
మూడు చుక్కలు	Three Dots	...

వాడే తీరు

పైన ఉన్న విరామ చిహ్నాలని వాడే సంప్రదాయం మనకి ఇంగ్లీషు నుండి వచ్చింది. ఈ సంప్రదాయం ప్రకారం ఈ కింది నియమాలని పాటించాలి.

- వాక్యం పూర్తి అవగానే, ఆఖరి అక్షరం తరువాత, వెనువెంటనే, బిందువుని పెట్టాలి. అనగా, ఆఖరి అక్షరం తరువాత ఒక ఖాళీ వదలి అప్పుడు బిందువు పెట్టకూడదు. బిందువు ఎట్టిన తరువాత తప్పనిసరిగా కనీసం ఒక ఖాళీ జాగా (blank space) వదలి అప్పుడు తరువాత వాక్యం మొదలు పెట్టాలి. అనగా, బిందువు తరువాత, వెనువెంటనే, కొత్త వాక్యం మొదలవదు; ఒక ఖాళీ తరువాత మొదలవుతుంది.
- అంశ బిందువు వాడే నియమం కూడా పై విధంగానే ఉంటుంది. అంశ బిందువు ఎట్టిన తరువాత తప్పనిసరిగా కనీసం ఒక ఖాళీ జాగా (blank space) వదలి అప్పుడు వాక్యం కొనసాగించాలి. అనగా, అంశ బిందువు తరువాత, వెనువెంటనే, మిగిలిన వాక్యం కొనసాగదు; ఒక ఖాళీ తరువాత కొనసాగుతుంది.
- ప్రశ్నార్థకం, ఆశ్చర్యార్థకం వాడేటప్పుడు కూడా బిందువు వాడినప్పుడు వాడిన విధులనే పాటించాలి.
- అనుకరణ చిహ్నాలు రెండు రకాలు: ఏక గుర్తులు (single quotes), జంట గుర్తులు (double quotes). ఏ గుర్తు వాడినా తెరచే గుర్తు (opening quote) వేసిన వెనువెంటనే పాఠం మొదలవుతుంది; గుర్తుకీ, పాఠానికి మధ్య ఖాళీ జాగా ఉండదు. అదే విధంగా పాఠం పూర్తి అవగానే పాఠంలోని చివరి అక్షరానికి ముగిసే గుర్తు (closing quote) కీ మధ్య ఖాళీ జాగా ఉండకూడదు. ఉదాహరణకి, ఏ మాటని అనుకరణ చిహ్నాలతో బంధిస్తున్నామో ఆ చిహ్నాలు ఆ మాటలో భాగం అన్నమాట.
- కుండలీకరణ చిహ్నాలు. ఏ గుర్తు వాడినా తెరచే గుర్తు (opening bracket) వేసిన వెనువెంటనే పాఠం మొదలవుతుంది; గుర్తుకీ, పాఠానికి మధ్య ఖాళీ జాగా ఉండదు. అదే విధంగా పాఠం పూర్తి అవగానే పాఠంలోని చివరి అక్షరానికి ముగిసే గుర్తు (closing bracket) కీ మధ్య ఖాళీ జాగా ఉండకూడదు. ఉదాహరణకి, ఏ వాక్య భాగాన్ని కుండలీకరణ చిహ్నాలతో బంధిస్తున్నామో ఆ చిహ్నాలు ఆ వాక్యంలో భాగం అన్నమాట.

సంధులు

సంధి అంటే సంస్కృతంలో 'రెండొచ్చుల కలయిక' అని అర్థం. సంధిలో మొదటి పదాన్ని 'పుర్వపదం' అనీ, రెండవ పదాన్ని 'ఉత్తరపదం' అనీ అంటారు. సంధులు రెండు రకములు. అవి : 1. సంస్కృత సంధులు, 2. తెలుగు సంధులు.

తెలుగు సంధులు

సంస్కృతంలో సంధి అనగా రెండు అచ్చుల కలయిక.

- **సంధి** : వ్యాకరణ పరిభాషలో రెండు స్వరాల (అచ్చుల) కలయికను "సంధి" అని అంటారు.
- **తెలుగు సంధులు** : రెండు తెలుగుపదాల మధ్య జరిగే సంధులను "తెలుగు సంధులు" అంటారు.
- **సంధి కార్యం** : రెండు అచ్చుల మధ్య జరిగే మార్పును "సంధి కార్యం" అని పిలుస్తారు.
- **పూర్వస్వరం** : సంధి జరిగే మొదటిపదం చివరి ఆకాశారంలోని అచ్చును (స్వరాన్ని), "పూర్వ స్వరం" అని పిలుస్తారు.
- **పర స్వరం** : సంధి జరిగే రెండవ పదం మొదటి అక్షరంలోని అచ్చును (స్వరాన్ని), "పర స్వరం" అని పిలుస్తారు.
- **ఉదా** : రామ + అయ్య : 'రామ' లోని 'మ' లో 'అ' పూర్వ స్వరం, 'అయ్య' లోని 'అ' పర స్వరం.

1. అత్యసంధి (అకారసంధి) :

అత్తునకు సంధి బహుళంగా వస్తుంది. అత్తు అనగా ప్రాస్వ అకారము. ఇదేవిధముగ ఉత్తు = ప్రాస్వ ఉకారము - ఇత్తు - ప్రాస్వ ఇకారము. అత్తు - ఉత్తు - ఇత్తు. వీనిని సంస్కృతమున తవర కరణములందురు.

ప్రాస్వమగు అకారమునకు సంధి బహుళముగనగును, అని సూత్రార్థము.

బహుళ గ్రహణముచేత -

నిత్యముగా సంధి జరుగుట -

అయ్య - అమ్మ, అన్న - ఆకు మొదలగు పదములకు సంధి నిత్యము

రామ + అయ్య - రామయ్య

రామ + అమ్మ - రామమ్మ

రామ + అన్న - రామన్న

చింత + ఆకు - చింతాకు మొదలైనవి.

వైకల్పికముగా, జరుగుట, అనగా ఒకసారి సంధి జరుగుట, మరియొకసారి సంధి జరుగకుండుట.

ఉదా :- మేన + అత్త = మేనత్త (సంధి)

మేనయత్త (యడాగమము)

చూడక + ఉండెను = చూడకుండెను (సంధి)

చూడక యుండెను (యడాగమము) సంధి జరుగకుండుట -

స్త్రీ వాచక - తత్సమపద - సంబోధ నాంతంబులకు సంధి రాదు.

అమ్మ + ఇచ్చెను = అమ్మయిచ్చెను

దూత + ఇతడు = దూతయితడు

రాముడు + ఇదిగో = రాముడయిదిగో

అన్యవిధముగవచ్చుట

వెల + ఆలు = వెలయాలు.

2. ఇత్యసంధి (ఇకారసంధి) :

ఏమ్యాదుల ఇత్తునకు సంధి వైకల్పికంగా వస్తుంది. ఏమి - ఏది - ఏవి - అవి - ఇవి - కిన్ అనునవి ఏమ్యాదులు. ఇత్తు ప్రాస్య ఇకారము.

ఏమ్యాదుల ప్రాస్య ఇకారమునకు సంధి వైకల్పికముగా జరుగును.

ఉదా :- ఏమి + అంటివి = ఏమంటివి

ఏమియంటివి

మఱి + ఏమి = మఱిమి

మఱియేమి

హరికిన్ + ఇచ్చె = హరికిచ్చె

హరికినిచ్చె.

ii. క్రియాపదములందిత్తునకు సంధి వైకల్పికముగా నగును.

ఉదా :- వచ్చిరి + అప్పుడు = వచ్చిరప్పుడు; వచ్చిరి యప్పుడు.

వచ్చితిమి + ఇప్పుడు = వచ్చితిమిప్పుడు; వచ్చితిమి యిప్పుడు.

iii. మధ్యమ పురుష క్రియలందిత్తునకు సంధి యగు.

నీవు - మీరు అను మధ్యమ పురుష క్రియలందలి ప్రాస్యమగు ఇ కారమునకు సంధి తప్పక జరుగును.

ఉదా :- ఏలితివి + అప్పుడు = ఏలితివప్పుడు

ఏలితి + ఇప్పుడు = ఏలితిప్పుడు

ఏలితిరి + ఇప్పుడు = ఏలితిరిప్పుడు.

iv. క్షార్థమైన 'యిత్తు' నకు సంధి లేదు. క్షార్థమనగా భూతకాలమును తెల్పు, అసమాపక క్రియ. అట్టి క్రియ లందలి ప్రాస్య ఇ కారమునకు సంధి లేదు.

ఉదా :- వచ్చి + ఇచ్చిరి = వచ్చియిచ్చిరి.

ఇత్యసంధి కొన్నిచోట్ల వైకల్పికముగను, కొన్నిచోట్ల నిత్యముగను, మరికొన్నిచోట్ల నిషేధముగను జరుగును.

3. ఉత్పసంధి (ఉకారసంధి) :

ఉత్పసంధి అచ్చుపరమగు నపుడు సంధి నిత్యముగా వస్తుంది. ప్రాస్వమగు ఉ కారమునకు అచ్చుపరమగునపుడు సంధి జరుగును.

ఉదా : - రాముడు + అతడు = రాముడతడు.

సోముడు + ఇతడు = సోముడితడు.

అతడు + ఉండెను = అతడుండెను.

వాడు + ఎవడు = వాడెవడు.

ఉకారసంధి కొన్నిచోట్ల వైకల్పికము. ప్రథమేతర విభక్తి శత్రుక చు వర్ణము నందున్న ఉ కారమునకు సంధి వైకల్పికము. ప్రథమేతర విభక్తులనగా ద్వితీయ - తృతీయ - చతుర్థి - పంచమి - షష్ఠి - సప్తమి - విభక్తులకు శత్రుక చువర్ణము నందలి ద్రుతమునకు సంధి వైకల్పికము.

నన్నున్ + అడిగె = నన్నడిగె - నన్నునడిగె

నాకొఱకున్ + ఇచ్చె = నాకొఱకిచ్చె - నాకొఱకునిచ్చె

నాకున్ + ఆదరువు = నాకాదరువు - నాకునాదరువు

నాయందున్ + ఆశ = నాయందాశ - నాయందు నాశ

ఇందున్ + ఉన్నాడు = ఇందున్నాడు - ఇందు, నున్నాడు

ఎందున్ + ఉంటివి = ఎందుంటివి - ఎందునుంటివి

చూచుచున్ + ఏగెను = చూచుచేగెను - చూచుచునేగెను.

4. యడాగమసంధి :

సంధిలోని చోట, స్వరంబుకంటే పరంబైన స్వరంబునకు, యడాగమంబగు.

యట్ + ఆగమము = యడాగమము.

'యట్' లోని ట కారము ఈ చేయబోవు యడాగమము. సంధిలోని పర పదము మొదటనే, చేరవలెనని, సూచించి పోవును. య కారములోని అ కారము ఉచ్చారణార్థము అని గ్రహించవలెను. చేయబడు ఆగమము కేవలము 'యే' మాత్రము అని గ్రహించవలెను. సంధి రానిచోట, అచ్చు తర్వాత నున్న, అచ్చునకు, యకారమాగమ మగునని అర్థము. ఆగమమనగా మరియొక అక్షరము సంధిలో వచ్చి చేరుట.

ఉదా : - మా + అమ్మ - మా + యే + అమ్మ = మాయమ్మ

మీ + ఇల్లు - మీ + యే + ఇల్లు = మీయిల్లు

మా + ఊరు - మా + యే + ఊరు = మాయూరు

ఇదిగో + ఇమ్ము = ఇదిగో + యే + ఇమ్ము = ఇదిగో యిమ్ము - మొదలైనవి.

5. ఆమ్రేడిత సంది :

అచ్చునకు ఆమ్రేడితము, పరంబగునపుడు సంది తరుచుగా వస్తుంది. ద్విరుక్తము యొక్క పర రూపము ఆమ్రేడితము.

ఉదా : బెర + బెర = బెర - ఆమ్రేడితము

ఆహా + ఆహా = ఆహాహా

ఎట్టు + ఎట్టు = ఎట్టెట్టు

ఏగి + ఏగి = ఏగేగి

ఏమి + ఏమి = ఏమేమి - ఏమియేమి

ఏవ్యాదుల ఇ కారమునకు సంది వైకల్పికము అగుటవలన ఏమికి రెండు రూపములు వచ్చినవి.

6. ఆమ్రేడిత ద్విరుక్తటుకారాదేశ సంది : ఆమ్రేడితంబు పరంబగునపుడు కడాదుల తొలియచ్చుమీది వర్ణాల కెల్ల, అదంతమైన, ద్విరుక్తటుకారం వస్తుంది.

కడాదులు - కడ - ఎదురు - కొన - చివర - తుద - తెన్ను - తెరవు - నడుమ - పగలు - పిడుగు - బయలు - మొదలు ఇత్యాదులు. ఆమ్రేడితమున మొదటి పదముమీది వర్ణముల కన్నింటికీ, ప్రాస్వ అకారము అంతముందు గల ద్విరుక్తటుకారము ఆదేశమగును.

కడ + కడ = క + ట్ట + కడ = కట్టకడ.

ఎదురు + ఎదురు = ఎ + ట్ట + ఎదురు = ఎట్టయెదురు

ఇట్లే తక్కినవి గ్రహించునది.

➤ ఆమ్రేడితంబు పరంబగునపుడు విభక్తి లోపంబు తరుచుగ నగు. ఆమ్రేడితము పరమగునపుడు పూర్వపదము తుది నున్న విభక్తి బహుళముగ లోపించును.

అప్పటికిన్ + అప్పటికిన్ = అప్పటప్పటికిన్ - అప్పటికప్పటికిన్.

అక్కడన్ + అక్కడన్ = అక్కడక్కడన్ - అక్కడనక్కడన్.

ఇంటన్ + ఇంటన్ = ఇంటింటన్ - ఇంటనింటన్.

బహుళమనుటచే, ఇంచుక - నాడు ఇత్యాదులందును విభక్తి లోపించును.

ఇంచుక + ఇంచుక = ఇంచించుక - ఇంచుకయించుక

నాడు + నాడు = నానాడు - నాడునాడు.

➤ అందదుకు ప్రభృతులు యథా ప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యములు. అదుకు మొదలగునవి ప్రయోగించినట్లే తక్కినవియు ప్రయోగార్హములని గ్రహించవలెను.

ఉదా : అదుకు + అదుకు = అందదుకు

ఇంకులు + ఇంకులు = ఇణ్ణింకులు

ఇగ్గులు + ఇగ్గులు = ఇల్లిగ్గులు

చెదరు + చెదరు = చెల్లాచెదరు

తునియలు + తునియలు = తుత్తునియలు

మిట్లు + మిట్లు = మిరుమిట్లు.

7. ద్రుత ప్రాకృతిక సంధి (సరళాదేశసంధి) :

ద్రుత, ప్రకృతికముమీది, పరుషములకు సరళాలు వస్తాయి. ద్రుతమనగా నకారము - నుకారము - న్ - లుగా గ్రహించవలెను. ద్రుతప్రాకృతికముల తరువాత నున్న క చ ట త ప అను వర్ణములకు సరళములగు గ జ డ ద బలు ఆదేశములగును.

క చ ట త ప పరుషములు

గ జ డ ద బ సరళములు.

ఉదా : - పూచెను + కలువలు = పూచెనుగలువలు

తోచెన్ + చుక్కలు = తోచెనుజుక్కలు

చేసెన్ + టక్కులు = చేసెను డక్కులు

నెగడెన్ + తమములు = నెగడెను దమములు

మొగిడెను + పద్మము = మొగిడెను బద్మము.

II. ఆదేశ సరళములకు ముందున్న ద్రుతమునకు బిందు సంశ్లేషణలు విభాషనగు. ఆదేశ సరళములనగా, వ్యాకరణ కార్యము వల్ల వచ్చిన గ జ డ ద బ లు

బిందువు - సున్న - o

ఖండబిందువు - అరసున్న - c

సంశ్లేషమనగా మీది హల్లుతోకూడిక. ఆదేశ సరళములకు, ముందున్న ద్రుతమునకు బిందువుగాని - సంశ్లేషముగాని, వచ్చునని సూత్రార్థము.

ఉదా : - పూచెను + గలువ = ఇందలి 'గ' ఆదేశ సరళము.

పూచెంగలువలు = బిందువు

పూచెంగలువలు = ఖండబిందువు

పూచెన్గలువలు = సంశ్లేషము.

తోచెను + జుక్కలు = తోచెనుజుక్కలు - తోచెనుజుక్కలు - తోజెన్జుక్కలు.

చేసెను + టక్కులు = చేసెండెక్కులు - చేసెండెక్కులు - చేసెన్డెక్కులు

నెగడెను + దమము = నెగడెందమము - నెగడెందమము - నెగడెన్దమము.

మొగిడెను + బద్మము = మొగిడెంబద్మము - మొగిడెబద్మము - (మొగిడెన్బద్మము).

8. గసడదవాదేశ సంధి :

ప్రథమము మీది పరుషములకు, గ,స,డ,ద,వ, లు బహుళంగా వస్తాయి - ప్రథమా విభక్తులమీది క,చ,ట,త,ప, లకు వరుసగా గసడదవలగు నని అర్థము. బహుళ మనుటచే వైకల్పికముగా - ఇతరములకు అగునని అర్థము.

క	చ	ట	త	ప
గ	స	డ	ద	వ

ఉదా : - వాడు + కొట్టె = వాడుగొట్టె - వాడుకొట్టె

నీవు + టక్కరివి = నీవుడక్కరివి - నీవుటక్కరివి

మీరు + తలడు = మీరుదలడు - మీరుతలడు

వారు + పోరు = వారువోరు - వారుపోరు.

ఇందు ప్రథమా విభక్తి 'డు' మీది పరుషములకు ఒకసారి గసడదవాదేశమైనది, ఒకసారి రాలేదు. వైకల్పికము (విభాష) అయినది.

ii. ఈ గసడదవాదేశము కళలగు, క్రియా పదములమీద సహితము కానంబడియెడి.

ఉదా : - రారు + కదా = రారుగదా! రారుకదా!

వత్తురు + పోదురు = వత్తురువోదురు - వత్తురుపోదురు

III. తెనుగులమీది, సాంస్కృతిక పరుషములకు గసడదవలు రావు. సాంస్కృతిక పరుషములనగా సంస్కృత సమశబ్దములు. తెలుగు పదముల మీది సంస్కృత సమ పరుషములకు గసడదవలు రావు.

ఉదా : - వాడు + కంసారి = వాడు కంసారి

వీడు + చక్రపాణి = వీడు చక్రపాణి

ఆయది + టంకృతి = ఆయది టంకృతి

అది + తద్యము = అది తద్యము

ఇది + పథ్యము = ఇది పథ్యము. ఇందు కంసారి - చక్రపాణి - టంకృతి - తద్యము - పథ్యము

మొదలైనవి. సంస్కృత సమ శబ్దములు. అందు వల్ల సరళములురాక, పరుషములే నిల్చినవి.

iv. ద్వంద్వంబునం, బదంబుల పయి పరుషములకు, గసడదవ లగు. ద్వంద్వమనగా ద్వంద్వసమాసము. ద్వంద్వ సమాసముమీది పరుషములకు, గ స డ ద వలు, ఆదేశముగ వచ్చును.

ఉదా : - కూర + కాయ = కూరగాయలు

కాలు + చేతులు = కాలుసేతులు

టిక్కు + టెక్కు = టిక్కుడెక్కులు

తల్లి + తండ్రి = తల్లిదండ్రులు

ఊరు + పల్లె = ఊరుపల్లెలు

దీనికి వైకల్పిక విధిలేదు.

9. టుగాగమసంధి :

కర్మధారయమునం ఉత్తునకు, అచ్చుపరమైతే, టుగాగమం వస్తుంది.

విశేషణ, విశేష్యములకు, జరుగు సమాసము కర్మధారయము.

ఉత్తు = ప్రాస్వమైన ఉకారము

టుక్ + ఆగమము = టుగాగమము

టుక్ - అనుపదము లోని 'క్' కారము ఈ రాబోవు ఆగమము సంధిలోని పూర్వ పదము చివర చేరవలెనని సూచించును. "టులోని ఉ కారము ఉచ్చారణార్థము ఆగమముగా వచ్చునది 'ట్' మాత్రమేయని గ్రహింపవలెను".

ఉదా : - కఱకు + అమ్ము = కఱకు + ట్ + అమ్ము = కఱకుటమ్ము - అట్టే

నిగ్గు + అద్దము = నిగ్గు + ట్ + అద్దము = నిగ్గుటద్దము

సరసపు + అలుక = సరసపు + ట్ + అలుక = సరసపుటలుక

చెక్కు + అద్దము = చెక్కు + ట్ + అద్దము = చెక్కుటద్దము

పండు + ఆకు = పండు + ట్ + ఆకు = పండుటాకు

II. కర్మధారయమునందు, పేర్వాది శబ్దముల కచ్చు పరంబగునపుడు, టుగాగమము విభాషణగు.

కర్మధారయమున, పేరులోన వానికి అచ్చు పరముకాగా టుగాగమము వైకల్పికముగానగును.

పేరు - చిగురు - తలీరు - అలరు మొదలైనవి పేర్వాదులు.

విభాష అనగా చెప్పిన టుగాగమము

ఒకసారి వచ్చుట - వేటోకసారి రాక పోవుట అని అర్థము

పేరు + ఉరుము = పేరు + ట్ + ఉరుము = పేరుటురము - పేరురము

చిగురు + ఆకు = చిగురు + ట్ + ఆకు = చిగురుటాకు - చిగురాకు

అలరు + అమ్ము = అలరు + ట్ + అమ్ము = అలరుటమ్ము - అలరమ్ము

పొదరు + ఇల్లు = పొదరు + ట్ + ఇల్లు = పొదరుటిల్లు - పొదరిల్లు

10. లు-ల-న ల సంధి :

లు, ల, న, లు పరమైనపుడు ఒక్కొక్కపుడు 'ము' గాగామానికి లోపము, దాని పూర్వ స్వరానికి దీర్ఘమూ విభాషగా వస్తాయి.

వజ్రము + లు = వజ్రాలు

వజ్రము + ల = వజ్రాల

వజ్రము + న = వజ్రాన

పగడము + లు = పగడాలు

పగడము + ల = పగడాల

పగడము + న = పగడాన

గమనిక : ఈ మార్పులో, లు, ల, న అనే అక్షరాల ముందున్న 'ము' కంటే ముందున్న అక్షరానికి దీర్ఘం వచ్చింది.

11. పద్యాదేశసంధి :

పద్యాదులు, పరంబగునపుడు, 'ము' వర్ణమునకు లోప, పూర్ణబిందువులు, విభాషగా వస్తాయి.

భయము + పడె - భయపడె

భయంపడె

భయముపడె

సూత్రము + పట్టె - సూత్రపట్టె

సూత్రం పట్టె

సూత్రముపట్టె.

పద్యాదులు - పడు - పెట్టు - పెట్టు మొ..నవి. ఈ కార్యము కర్తృవాచి ము వర్ణమునకు కలుగదు.

గజముపడియె - అశ్వము పడియె. పడు - మొదలగునవి. పరంబగునపుడు ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయముగల, ము వర్ణమునకు లోపముగాని, పూర్ణ బిందువుగాని వికల్పముగా వచ్చును. భయము + పడె = భయపడె. ము వర్ణము లోపించినది. పూర్ణ బిందువు రాగా భయంపడె రూపము కల్గును. ఈ లోప - పూర్ణ బిందువులు రానిచో భయముపడె అని లోపముకాని రూపమే యుండును. ఇట్లే రెండవ ఉదాహరణము గ్రహించునది. ఈ ము వర్ణలోపము కర్తను దెల్పు పదమునకు కలుగదు. గజముపడె - ఇది పడియె అను క్రియాపదమునకు గజము కర్త. దాని ము వర్ణమునకు లోపమురాదు. పూర్ణ బిందువును కలుగదు. గజంపడియె - అశ్వంపడియె - అనునవి అసాధు రూపములు.

12. త్రికసంధి :

1. ఆ - ఈ - ఏ లు త్రికములు అనబడును.
2. త్రికంబుమీది అసంయుక్త హల్లునకు ద్విత్వంబు బహుళంగా వస్తుంది.
3. ద్విరుక్తమైన హల్లు పరంబగునపుడు ఆచ్ఛికంబుమీది దీర్ఘానికి ప్రాస్వం వస్తుంది.

ఉదా : - ఆ + కన్య - ఆత్రికము.

రెండవ సూత్రము వలన ఉత్తర పదాది అక్షరమైన 'క' అసంయుక్తము కాన దానికి ద్విత్వము వచ్చి, ఆ + క్కన్య - అయినది. మూడవ సూత్రము వలన, ద్విరుక్తమైన హల్లుకు పూర్వమందున్న ఆచ్ఛికమగు, ఆకారము ప్రాస్వమై - అకారమగును.

అప్పుడు అక్కన్య - అను రూపమేర్పడును. ఆచ్ఛికములు - తెలుగు పదములు, ద్విరుక్తము. రెండుసార్లు ఉచ్చరించబడునది.

ఉదా : - ఆ + కాన = అక్కాన

ఈ + కాన = ఇక్కాన

ఏ + కాన = ఎక్కాన, అట్లే అత్తరి - ఇత్తరి - ఎత్తరి - రూపములు గ్రహించునది.

13. రుగాగమ సంధి :

పేదాది శబ్దములకు 'ఆలు' శబ్దము, పరమైతే కర్మధారయము లందు, రుగాగమం వస్తుంది.

పేదాదులు : పేద - బీద - జవ - కొమ - బాలెంత - మనుమ - గొడ్డు - ముద్ది మొదలగునవి పేదాదులు. ఇవి కేవలము అచ్చతెలుగు పదములకు సంబంధించినవి - ఆలు శబ్దము స్త్రీ మాత్ర పరము.

"రుక్" ఆగమము రుగాగమము. 'క్' అను వర్ణము సంధిలో చేయబడు ఆగమవర్ణము. పూర్వపదము చివరి మాత్రమే వచ్చునని, శాసించి పోవును. రు వర్ణములోని ఉ కారము ఉద్భారణార్థమని గ్రహించవలెను. మిగులునవి 'ర్' మాత్రమే.

ఉదా : - పేద + ఆలు = పేద + ర్ + ఆలు = పేదరాలు

కొమ + ఆలు = కొమ + ర్ + ఆలు = కొమరాలు

ముద్ద + ఆలు = ముద్ద + ర్ + ఆలు = ముద్దరాలు

జవ + ఆలు = జవ + ర్ + ఆలు = జవరాలు

బాలెంత + ఆలు = బాలెంత + ర్ + ఆలు = బాలెంతరాలు

మనుమ + ఆలు = మనుమ + ర్ + ఆలు = మనుమరాలు

ii. కర్మధారయంబులందు, తత్సమశబ్దంబులకు, ఆలు శబ్దము పరంబగునపుడు, అత్వంబునకు ఉత్వంబును, రుగాగమంబునగు. తత్సమ శబ్దములకు ఆలు శబ్దము పరమైన ఆ తత్సమశబ్దము చివర అ కారమునకు ఉ కారమునకు, పిదప రుగాగమంబు, వచ్చునని అర్థము.

ఉదా : - ధీర + ఆలు = ధీర + ఉ + ఆలు = ధీరురాలు

నాయక + ఆలు = నాయక + ఉ + ఆలు

నాయకు + ర్ + ఆలు = నాయకురాలు

శ్రీమంత + ఆలు = శ్రీమంత + ఉ + ఆలు

శ్రీమంతు + ర్ + ఆలు = శ్రీమంతురాలు

బలవంత + ఆలు = బలవంత + ఉ + ఆలు

బలవంతు + ర్ + ఆలు = బలవంతురాలు.

14. పుంస్యాదేశ సంధి :

కర్మధారయమందలి ము వర్ణానికి 'పుంపు'లగు ము వర్ణానికి 'పువర్ణం' బిందు పూర్వక పువర్ణం (ంపు) రెండు రూపాలు వస్తాయి.

ఉదా : సరసము + మాట = 1. సరసపు మాట 2. సరసంపు మాట

విరసము + వచనం = 1. విరసపు వచనం 2. విరసంపు వచనం.

15. ప్రాతాధిసంధి :

సమాసంబున, ప్రాతాదుల తొలియచ్చు మీది వర్ణంబుల కెల్ల, లోపం బహుళంగా వస్తుంది.

ప్రాత + ఇల్లు = ప్రాయిల్లు - ప్రాతయిల్లు

లేత + దూడ = లేదూడ - లేతదూడ

పూవు + రెమ్మ = పూరెమ్మ - పూవురెమ్మ.

ప్రాత మొదలగు, శబ్దములచే నేర్పడు సమాసమున మొదటి అచ్చుమీది, వర్ణంబులకెల్లను లోపము బహుళముగా నగును.

ప్ + ర్ + ఆ - త్ + అ = ప్రాత - ఇందు మొదటి అచ్చు 'అ' మీది అక్షరములన్నియు లోపింపగా ప్ + ర్ + ఆ = మిగిలి (ప్రా) త్ + అ = త లోపించును. అప్పుడు ప్రా - ఇల్లు - యడాగమమురాగా ప్రా + య్ + ఇల్లు = ప్రాయిల్లు - లోపించనియెడల ప్రాతయిల్లు అనియే యుండును ఇట్లే తక్కిన ఉదాహరణములు గ్రహించునది.

ii. లుప్త శేషమునకు, పరుషములు పరములగునపుడు, నుగాగమంబగు.

ప్రాత + కెంపు = ప్రాగెంపు

లేత + కొమ్మ = లేగొమ్మ

పూవు + తోట = పూదోట

మీదు + కడ = మీగడ

కెంపు + తామర = కెందామర

చెన్ను + తోవ = చెందోవ.

లుప్త శేషమున, లోపింపగా మిగిలినది, ప్రాతలో త లోపింప ప్రా మిగులును. దానికి పరుషము పరముకాగా

నుగాగమమగును. ప్రాతలో తలోపింప ప్రా శేషించును. ప్రా + కెంపు - అనుచో ప్రా మీది 'క' పరుషము పరముకాగా

నుగాగమమై ప్రా + ను + కెంపు = ప్రాగెంపు. ఇచ్చట సరళాదేశసంధి యు జరిగినది, ఇట్లే పూదోట తెలియునది. మీదు

+ కడలో 'దు' లోపించి - మీ + కడ యగును. నుగాగమమైన, సరళాదేశసంధి జరిగి, మీ + ను + కడ = మీగడ

అగును. కెంపులో కె మిగులును - తామర అను దానిలో, తా పరుషము చేరగా, నుగాగమ మగును. కె + ను + తామర = కెందామర.

ఇందు ద్రుత సంధి జరిగి, కెందామర అయింది.

అట్లే చెన్ను + తోవ

చె + తోవ

చె + ను + తోవ - చెందోవ.

iii. క్రొత్త శబ్దమునకు, అధ్యక్షర శేషమునకు కొన్ని యెడల, నుగాగమంబును, కొన్ని యెడల మీది హల్లునకు ద్విత్వము నగు.

క్రొత్త + చాయ = క్రొంజాయ

క్రొత్త + చెమట = క్రొంజెమట

క్రొత్త + పసిడి = క్రొంబసిడి

క్రొత్త + కారు = క్రొక్కారు

క్రొత్త + నన = క్రొన్నన

క్రొత్త + తావి = క్రొత్తావి.

క్రొత్త శబ్దము ప్రాతాదుల లోనిది. క్రొత్తలో మొదటి అక్షరమునకు పరుషము పరముకాగా, నుగాగమ మగును. కొన్ని చోట్ల మీది హల్లున మీ ద్విత్వమగును. క్రొత్తలో - క్రొ మిగిలును - చాయ - పరము కాగా నుగాగమమువచ్చి క్రొ + ను + చాయ అగును. తర్వాత సరళాదేశము వచ్చి నిండు సున్న వచ్చి - క్రొంజాయ అయినది.

అట్లే క్రొంజెమట - క్రొంబసిడి గ్రహించునది.

క్రొత్తలో క్రొ మిగిలి కారులో - కా పరుషము - సరళము కాగా నుగాగమము రాక బహుళ గ్రహణముచే హల్లునకు ద్విత్వము వచ్చును.

క్రొ + కారు - క్రొ + క్ + కారు = క్రొక్కారు

క్రొ + నన - క్రొ + న్ + నన = క్రొన్నన

క్రొ + తావి - క్రొ + త్ + తావి = క్రొత్తావి.

iv. అన్వంబులకు సహితమీ, కార్యంబు కొండొకచో కానంబడెయెడి.

పది + తొమ్మిది = పందొమ్మిది

తొమ్మిది + పది = తొంబది

వంక + చెఱకు = వంజెఱకు

సగము + కోరు = సంగోరు

నిండు + వెర = నివ్వెర

నెఱ + తటి = నెత్తటి

పది + తొమ్మిది - ప మిగిలి, తొమ్మిది పరముకాగా, నుగాగమమై - సరళాదేశము వచ్చి - ప + న్ + తొమ్మిది = పందొమ్మిది అయినది. ఇందు నిండు సున్న చేరినది. అట్లే తొంబదిలోను రూపములు గ్రహించునది.

నిండు + వెర = లో - ని మిగిలి - వెరపరము కాగా, మీది హల్లునకు ద్విత్వము వచ్చి ని + వ్ + వెర = నివ్వెర అయినది. అట్లే తక్కిన రూపము లెరుగునది.

16. నుగాగమసంధి :

సమాసంబున, నుదంత స్త్రీ సమంబులకు, పుంపులకు అదంత గుణ వాచకంబునకు, తనంబు పరంబగునపుడు నుగాగమంబగు. సమాసము నందు, హ్రస్వ ఉ కారము చివర గల స్త్రీ సమపదములకు, - పుంపులకు, హ్రస్వ అకారము, చివరగల గుణవాచకములకు, తనయు పరంబగునపుడు నుగాగమమగును. ఇది వచ్చినపుడు అర్థబిందు - బిందు - సంశ్లేష రూపములు మూడును జరుగును.

ఉదా : - సొగసు + తనము = సొగసు + న్ + తనము = సొగసుందనము

సొగసుందనము

సౌగంధ్యము
సౌగంధ్య - ఉదంత స్త్రీసమము.

ఉదా : రాజు + యొక్క + ఆజ్ఞ

రాజు + ఆజ్ఞ

రాజు + ను + ఆజ్ఞ - రాజనాజ్ఞ.

పితృ + ను + ఆనతి = పితృనానతి అగును.

17. ద్విరుక్తటకారసంధి :

కుటు - చిటు - కడు - నడు - నిడు శబ్దముల ట - డలకు అచ్చు పరంబగునపుడు ద్విరుక్త టకారంబగు.

కుటు - చిటు అను పదములలోని టకారమునకు - నడు - నిడు - కడు పదములలోని డ కారమునకు - అచ్చుతో మొదలైన పదములు పరమైన, ద్విరుక్తమగు 'ట్ట' ఆదేశమగును. ట - డ లు అనగా టకార, డ కారములు.

ద్విరుక్తమనగా రెండు మారులు పలుకబడుట - ద్విత్వము.

ఉదా : - కుటు + ఉసురు = కుట్ + ట్ + ఉసురు = కుట్టుసురు.

చిటు + ఎలుక = చిట్ + ట్ + ఎలుక = చిట్టెలుక.

నడు + ఇల్లు = నట్ + ట్ + ఇల్లు = నట్టిల్లు.

నిడు + ఊర్పు = నిట్ + ట్ + ఊర్పు = నిట్టూర్పు.

కడు + అలుక = కట్ + ట్ + అలుక = కట్టలుక.

18. దుగాగమసంధి :

నీ- నా- తన శబ్దాలకు ఉత్తర పదంబు పరమైనప్పుడు దుగాగమంబు విభాషనగు.

ఉదా : నా + (దు) విభుడు = నాదువిభుడు (సంధి జరిగిన రూపం) నా విభుడు (సంధి జరగని రూపం)

తన + (దు) కోపం = తనదు కోపం (సంధి జరిగిన రూపం) తన కోపం (సంధి జరగని రూపం).

సంస్కృత సంధులు

1. సవర్ణదీర్ఘ సంధి :

అ - ఇ - ఉ - ఋ లకు సవర్ణములైన అచ్చులు (అవే అచ్చులు) పరమైనప్పుడు ఆ రెండింటికీ కలిపి దీర్ఘము ఏకాదేశమగును.

ఉదా : రామ + అనుజ = రామానుజ

రామ + ఆజ్ఞ = రామాజ్ఞ

కవి + ఇంద్ర = కవీంద్ర

ఋషి + ఈశ్వర = ఋషీశ్వర

గురు + ఉపదేశము = గురూపదేశము

చమూ + ఉదధి = చమూదధి

పితృ + ఋణము = పితౄణము

ఇవి ఏకాదేశ సంధులు.

2) గుణ సంధి :

అకారానికి ఇ-ఉ-ఋ లు పరమైతే, క్రమంగా ఏ-ఓ-అర్లు ఏకాదేశ మవడాన్ని గుణసంధి అంటారు.

అ + ఇ = ఏ

అ + ఉ = ఓ

అ + ఋ = అర్ ఏకాదేశములగును

ఉదా : సుర + ఇంద్ర = సురేంద్ర (అ+ఇ) = ఏ

రమా + ఈశ = రమేశ (ఆ+ఈ) = ఏ

రాజ + ఉత్తమ = రాజోత్తమ (అ+ఉ) = ఓ

గంగా + ఉదకము = గంగోదకము (ఆ+ఉ) = ఓ

దేవ + ఋషి = దేవర్షి (అ+ఋ) = అర్

మహా + ఋషి = మహార్షి (ఆ+ఋ) = ఆర్

ఇది ఏకాదేశ సంధి.

3) వృద్ధి సంధి :

అకారమునకు ఏ - ఐ లు పరమగునపుడు ఐకారమును, ఓ - ఔలు పరమైనపుడు ఔ కారమును వచ్చును.

ఋకారము పరమైన అర్ - ఏకాదేశమగును.

ఐ - ఔ - అర్ అను వర్ణములు వృద్ధులు. వీని వలన ఏర్పడిన సంధి వృద్ధి సంధి.

అ + ఏ = ఐ ----- అ + ఐ = ఐ

అ + ఓ = ఔ ----- అ + ఔ = ఔ

అ + ఋ = అర్.

ఉదా : లోక + ఏక = లోకైక (అ + ఏ = ఐ)

సకల + ఐశ్వర్య = సకలైశ్వర్య (అ + ఐ = ఐ)

పావ + ఓషు = పాపౌషు (అ + ఓ = ఔ)

రమా + ఔదార్య - రమౌదార్య (అ + ఔ = ఔ)

ఋణము (అప్పు అను అర్థము) అనుపదము పరమైన అర్ వచ్చును. కావున నిది వృద్ధిసంధిగా గుర్తించవలెను.

ప్ర + ఋణము = ప్రార్థము

వత్సతర + ఋణము = వత్సతరార్థము

దశ + ఋణము = దశార్థము

వనన + ఋణము = వననార్థము

కంబల + ఋణము = కంబలార్థము

ఇవి ఏకాదేశ సంధి.

4. యణాదేశ సంధి :

ఇ - ఉ - ఋ లకు అనువర్ణములైన అచ్చులు పరంబగునపుడు వరుసగ య - వ - ర - ల లు ఆదేశమగును.

(ఇ - ఉ - ఋ అనువర్ణములు ఇక్కులు, య - వ - ర - ల అనునవి యణ్ణులు. ఇక్కుల స్థానమున యణ్ణులు ఆదేశమగుటచే ఇది యణాదేశ సంధి)

అతి + అంతము = అత్యంతము

అత్ + ఇ + అంతము = ఇ + అ = య్

మధు + అరి = మధ్వరి

మధ్ + ఉ + అరి = ఉ + అ = వ్

పితృ + ఆదరము = పిత్రాదరము.

ఋ + ఆ = ర్

అ + అకృతి = లాకృతి - అ + ఆ = ల్.

5. అనునాసిక సంధి :

వర్గ ప్రథమాక్షరాలకు (క-చ-ట-త-ప లకు)'న, గాని మ' గాని పరమైనప్పుడు అనునాసికాలు ఆదేశంగా వస్తాయి.

ఆయా వర్గానునాసికాలు వికల్పంగా రావడాన్ని అనునాసిక సంధి అంటారు.

నాసిక అనగా ముక్కు. ముక్కుతో పలుకు వర్ణములగుటచే వీనికి అనునాసికములని పేరు. వర్గ ప్రథమాక్షరములగు (క చ ట త ప లు) - అనునాసికములు పరమగునప్పుడు ఆయా వర్గాను నాసికములు ఆదేశమగును.

వాక్ + నైపుణ్యము = వాఙ్మైపుణ్యము

వాక్ + మహిమ = వాఙ్మహిమ

రాట్ + నిలయము = రాణ్ణిలయము

రాట్ + మందిరము = రాణ్మందిరము

జగత్ + నాథ = జగన్నాథ

కకుప్ + నేత = కకుబ్నేత

లసత్ + మూర్తి = ల సన్మూర్తి

మృత్ + మయము = మృణ్మయము

ఇది ఆదేశ సంధి.

6. జస్త్వసంధి :

క-చ-ట-త-పలకు అచ్చులు కానీ, హ-య-వ-ర-లు కానీ, వర్గ తృతీయ చతుర్థ పంచమాక్షరాలు కానీ, పరమైతే గ, జ, డ, ద, బలు ఆదేశమవడాన్ని జస్త్వసంధి అంటారు

పరుషములకు అచ్చులుగాని, వర్గ తృతీయ - చతుర్థాక్షరాలుగాని - హ,య, వ,ర, లు పరమైనచో గ జ డ ద బ లు ఆదేశములగును.

వర్గ ప్రథమాక్షరాలు : క చ ట త ప లు. పరుషములు.

వర్గ తృతీయాక్షరములు : గ జ డ ద బ లు. సరళములు.

వర్గచతుర్థాక్షరాలు : ఘ - ఝ - ఞ - ఢ - భ - లు

వాక్ + అధిపతి = వాగాధిపతి

అచ్ + అంతము = అజంతము

రాట్ + గణము = రాట్గణము

తత్ + విధము = తద్విధము

కకుప్ + అధీశుడు = కుకుబధీశుడు

వాక్ + యుద్ధము = వాగ్యుద్ధము

తత్ + విధము = తద్విధము

శరత్ + రాత్రి = శరద్రాత్రి

తత్ + ధర్మము = తద్ధర్మము

ఇవి ఆదేశ సంధులు.

7. శ్పత్వసంధి :

శ - చ - ఛ - జ - ఝ - ఞ - అను వర్ణములు శ్పత్వములు.

సకారత వర్గాలకు శకారచ వర్గాలు పరమైనప్పుడు శకారచ వర్గాల్లో ఆదేశమవడాన్ని శ్పత్వ సంధి అంటారు.

స	త	థ	ద	ధ	న
శ	చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ

(సకార-త థ ద ధ న) (త వర్గం)

(శకార - చ ఛ జ ఝ ఞ) (చవర్గం)

తపస్ + శమము = తపశ్శమము (స్(స)+శ= శ్శ)

సత్+చరిత్ర=సచ్చరిత్ర(త్ (త) - చ= చ్చ)

సత్+జనుడు= సజ్జనుడు (త్ (త)+జ= జ్జ)

విద్యుత్+శక్తి=విద్యుచ్ఛక్తి (త్ (త)+ శ=చ్ఛ)

8. లాదేశ సంధి :

పదాంత మందలి తకారమునకు లకారము పరమైనచో లకారము ఆదేశమగును.

జగత్ + లీల = జగల్లీల

విద్యుత్ + లత = విద్యుల్లత

వసత్ + లక్ష్మి = వసల్లక్ష్మి.

9. విసర్గసంధి :

అకారం పూర్వముండున్న విసర్గకు వర్గ తృతీయ, చతుర్థ, పంచమాక్షరాలు అ-హ-య-వ-ర-లలు పరమైనప్పుడు విసర్గ - ఓకారంగా మారుతుంది. (వర్గ తృతీయాక్షరాలు- గ, జ, డ, బ, లు వర్గ చతుర్థాక్షరాలు (ఘ, ఝ, ఞ, థ, భ, లు) వర్గ పంచమాక్షరాలు: జ- ఞ- ణ- న-మ్ (అనునాసికాలు) హ-య-వ-ర-లలు పరమైనప్పుడు మాత్రమే విసర్గ ఓకారంగా మారుతుంది. కొన్నిసార్లు రేఫ వస్తుంది.

ఉదా:

అయః + మయం = అయోమయం (యః + మ = ఓ)

ఇతః + అధికం = ఇతోధికం (తః+అ = ఓ)

చతుః + ఆత్మ = చతురాత్మ (తుః + ఆ = 'ర' కారం వచ్చింది)

తపః ఫలము = తపఃఫలం (ఫ కారం వర్గ ద్వితీయాక్షరమైనందు వల్ల విసర్గలో మార్పు లేదు).

1. విసర్గమునకు (సకారాంతము) క ఖ ప ఫ లు పరమగునప్పుడు విసర్గ మారదు.

మనః + కమలము = మనఃకమలము

మనః + భేదము = మనఃభేదము

తపః + పుంజము = తపఃపుంజము

తపః + ఫలము = తపఃఫలము

2. అకారము పూర్వమందున్న విసర్గమునకు ప్రాస్య అకారము - వర్గ తృతీయ చతుర్థ పంచమాక్షరములు - య - ర - ల - వ - హ - లు పరమైనచో, విసర్గ ఉకారముగా మారును. గుణము వచ్చి తుదకు ఓ కారమగును.

వర్గ తృతీయాక్షరాలు : గ జ డ ద బ

వర్గ చతుర్థాక్షరాలు : ఘ ఝ ఞ థ భ

వర్గ పంచమాక్షరాలు : జ ఞ ణ న మ

మనః + గతము :

మన + ః + గతము

మన + ఉ + గతము, (గుణము)

మనోగతము.

ఇదే సూత్రమును ఈ క్రింది విధముగా కూడ చెప్పవచ్చును.

విసర్గమునకు కఖ పఫలుగాక మిగిలిన కలిగిన హల్లులుగాని అచ్చులుగాని పరమగునప్పుడు ఓ కారము వచ్చును.

దుః + ఉదరము = దురోదరము

తపః + వనము = తపోవనము

శిరః + రత్నము = శిరోరత్నము

మనః + హరము = మనోహరము

అన్యః + అన్య = అన్యోన్య

పయః + ఘృత = పయోఘృత

శిరః + మణి = శిరోమణి

రజః + రాగము = రజోరాగము

3. పూర్వమున అకారాద్యచ్చులు గల సకారాంత శబ్దములకు, వర్గ ప్రథమ, ద్వితీయాక్షరములు, శషలుగాక మిగిలిన హల్లులు అచ్చులు పరమగునప్పుడు రేఫము ఆదేశమగును.

అంతః + ఆత్మ = అంతరాత్మ

ఆశీ + నినాదము = ఆశీర్నాదము

దుః + వృత్తము = దుర్వృత్తము

దుః + అవస్థ = దురవస్థ

పునః + దర్శనము = పునర్దర్శనము

దుః + వర్తనము = దుర్వర్తనము

చతుః + ఉపాయములు = చతురుపాయములు

హవిః + దావము = హవిర్దావము

చతుః + భుజము = చతుర్భుజము ఇది ఆదేశ సంధి.

4. విసర్గమునకు చ ఛ లు పరమగునపుడు శ వర్ణము - ట ఠ లు పరములగు నప్పుడు ష వర్ణము, త ధ లు పరమగునపుడు స వర్ణము వచ్చును.

దుః + చేష్టితము = దుశ్చేష్టితము

ధనుః + టంకారము = ధనుష్టంకారము

మనః + తాపము = మనస్తాపము

5. విసర్గమునకు శ ష స లు పరమగునపుడు శ ష స లే వచ్చును.

తపః + శాంతి = తపశ్శాంతి

మనః + శాంతి = మనశ్శాంతి

చతుః + షష్టి = చతుష్షష్టి

తపః + సాధనము = తపస్సాధనము

ప్రాతః + సమము = ప్రాతస్సమము.

సమాసాలు

సమాసం : వేరు వేరు అర్థములు గల రెండు పదములు కలిసి, ఒకే అర్థమిచ్చునట్లు ఏకమగుట సమాసము.

గమనిక : అర్థవంతమైన రెండు పదాలు కలిసి, కొత్తపదం ఏర్పడటాన్ని 'సమాసం' అంటారు. సాధారణముగా సమాసమున రెండు పదములుండును. మొదటి పదమును పూర్వపదం అని, రెండవ పదమును ఉత్తరపదం అని అంటారు.

ఉదా : 'రామ భాణము' అనే సమాసంలో, 'రామ' అనేది పూర్వపదం. 'భాణము' అనేది ఉత్తర పదం.

1. ద్వంద్వ సమాసము : రెండు కాని, అంతకంటే ఎక్కువ కాని నామవాచకాల మధ్య ఏర్పడే సమాసాన్ని "ద్వంద్వ సమాసం" అంటారు.

ఉదా : రావణ కుంభకర్ణులు = రావణుడు, కుంభకర్ణుడు.

తల్లిదండ్రులు = తల్లియు, తండ్రియును.

రాకపోకలు = రాకయు, పోకయు.

రామలక్ష్మణుడు = రాముడు, లక్ష్మణుడు.

నీతి నియమములు = నీతియు, నియమమును.

2. బహుపద ద్వంద్వ సమాసము : రెండు కంటేను ఎక్కువ పదములతో ఏర్పడిన సమాసమును "బహుపద ద్వంద్వ సమాసము" అంటారు.

ఉదా : రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు = రాముడు, లక్ష్మణుడు, భరతుడు, శత్రుఘ్నుడు.

3. బహువ్రీహి సమాసము : అన్య పదార్థ ప్రధానము బహువ్రీహి అనగా సమాసము లోని పదములు అర్థము కాక, ఆ రెండింటికంటి భిన్నమైన మఱియొక పదము ప్రధానముగ కలది. ఇందు సమాసము లోని రెండు పదములలో ఒక పదమును క్రియతో అన్వయింపదు.

ఉదా : చంద్రుడు = చల్లనైన కిరణములు కలిగినవాడు.

ముక్కంటి = మూడు కన్నులు కలవాడు.

కిరీటి = కిరీటము కలవాడు.

శూలపాణి = శూలమును హస్తమున ధరించు వాడు.

కమలదళాక్షుడు = కమలపు రేకులవంటి కన్నులు కలవాడు.

నీలాంబరి = నల్లని అంబరము కలది.

దయాంతరంగుడు = దయతో కుదున అంతరంగము కలవాడు.

4. అవ్యయాభావ సమాసము : అవ్యయం పూర్వపదముగా ఉన్న సమాసాలను “అవ్యయాభావ సమాసము” అంటారు. అవ్యయాలు అనగా లింగ, వచన, విభక్తి లేని పదాలు. ఈ విధమైన భావంతో ఉన్న సమాసాలను “అవ్యయాభావ సమాసాలు” అంటారు.

ఉదా : యధాక్రమము = క్రమము ననుసరించి.

యధాశక్తి = శక్తినిమించక.

ప్రతిదినము = దినము దినము.

ప్రత్యేకము = ఒక్కొక్కనికి

5. ద్విగు సమాసము : సమాసంలో మొదటి (పూర్వ) పదంలో సంఖ్యా గల సమాసాన్ని “ద్విగు సమాసం” అంటారు. ఇందు సంఖ్యా వాచక విశేషణమే పూర్వమందుండును. ఉదా : చంద్రుడు = చల్లనైన కిరణములు కలిగినవాడు. ఉదా : మూల్లోకములు = మూడైన (3) లోకములు.

సప్తర్షులు = ఏడుగురైన ఋషులు.

ముప్పాతిక = మూడు పాతికలు.

చాతుర్భుజములు = నాలుగైన చేతులు.

షణ్ముఖుడు = ఆరుమోములు గలవాడు.

గమనిక : పైన పేర్కొన్న సమాసాలలో సంఖ్యవాచకం పూర్వ పదంగా ఉండటాన్ని గమనించండి. ఇలా మొదటి పదంలో సంఖ్య గల సమాసాలు “ద్విగు సమాసాలు”

6. రూపక సమాసం : ‘విద్యాధనం’ – అనే సమాసంలో విద్య, ధనం అనే రెండు పదాలు ఉన్నాయి. పూర్వపదమైన విద్య, ధనంతో పోల్చబడింది. కాని ‘విద్య అనేది ధనం’ అని దీని అర్థం కనుక, ఉపమాన, ఉపమేయాలకు భేదం లేనంత గొప్పగా చెప్పబడింది. ఈ విధంగా ఉపమాన, ఉపమేయాలకు భేదం లేనట్లు చేటెటే అది “రూపక సమాసం”

ఉదా : హృదయ సారంగం = హృదయం అనేది సారంగం.

సంసార సాగరం = సంసారం అనేది సాగరం.

అజ్ఞాన తిమిరం = అజ్ఞానం అనేడి తిమిరం.

జ్ఞాన జ్యోతి = జ్ఞానము అనేది జ్యోతి.

7. తత్పురుష సమాసం : విభక్తి ప్రత్యయాలు విగ్రహవాక్యంలో ఉపయోగించే సమాసాలు “తత్పురుష సమాసాలు”.

ఉదా : రాజ భటుడు = రాజ యొక్క భటుడు.

తిండి గింజలు = తిండి కొరకు గింజలు.

పాపభీతి = పాపము వల్ల భీతి.

గమనిక 1 : ‘రాజభటుడు’ అనే సమాసం లో ‘రాజ’ పూర్వ పదం. ‘భటుడు’ అనే పదం ఉత్తర పదం. ‘రాజభటుడు’ కు విగ్రహవాక్యం రాస్తే ‘రాజ యొక్క భటుడు’ అవుతుంది. దేంట్లో యొక్క అనేది షష్ఠి విభక్తి ప్రత్యయం. భటుడు రాజకు చెందినవాడు అని చెప్పడానికి షష్ఠి విభక్తి ప్రత్యయాన్ని వాడారు. ఈ విధంగా ప్రత్యయాలు విగ్రహవాక్యంలో ఉపయోగించే సమాసాలు ‘తత్పురుష సమాసాలు’.

గమనిక 2 : పూర్వ పదం చివర ఉండే విభక్తిని బట్టి తత్పురుష సమాసాలు వస్తాయి.

తత్పురుష సమాసం రకాలు	విభాక్తులు	ఉదాహరణ, విగ్రహవాక్యం
1. ప్రథమా తత్పురుష సమాసం	డు, ము, వు, లు	మధ్యాహ్నము = ఆహ్నము యొక్క మధ్యము
2. ద్వితీయ తత్పురుష సమాసం	ని, ను, ల, కూర్చి, గురించి	జలధరం = జలమును ధరించునది
3. తృతీయ తత్పురుష సమాసం	చేత, చే, తోడ, తో	బుద్ధిహీనుడు = బుద్ధిచేత హీనుడు
4. చతుర్థీ తత్పురుష సమాసం	కొఱకు, కై	వంట కట్టెలు = వంట కొరకు కట్టెలు
5. పంచమి తత్పురుష సమాసం	వలన (వల్ల), కంటే, పట్టి	దొంగభయం = దొంగ వల్ల భయం
6. షష్ఠి తత్పురుష సమాసం	కి, కు, యొక్క, లో, లోపల	రామభాణం = రాముని యొక్క భాణం
7. సప్తమి తత్పురుష సమాసం	అందు, న	దేశభక్తి = దేశము నందు భక్తి
8. నాఠ తత్పురుష సమాసం	నాథ్ అంటే వ్యతిరేకము	అసత్యం = సత్యం కానిది

8. కర్మాధారయ సమాసం : ‘నల్లకలువ’ అనే సమాస పదంలో ‘నల్ల’, ‘కలువ’ అనే రెండు పదాలున్నాయి. మొదటి పదం ‘నల్ల’ అనేది, విశేషణం. రెండో పదం ‘కలువ’ అనేది నామవాచకం. ఇలా విశేషణానికి, నామవాచకానికి (విశేష్యానికి) సమాసం జరిగితే. దాన్ని కర్మాధారయ సమాసం అంటారు.

- **విశేషణ పూర్వపద కర్మాధారయ సమాసము :** సమాసము లోని పూర్వపదము విశేషణముగాను, ఉత్తరపదము విశేష్యముగాను ఉండును.

ఉదా : మధుర వచనము = మధురమైన వచనము.

తెల్ల గుర్రం = తెల్లదైన గుర్రం.

విశేషణ ఉత్తరపద కర్మధారయ సమాసము : సమాసము లోని పూర్వపదము విశేష్యముగాను, ఉత్తరపదము విశేషణము గాను ఉండును. 'మామిడి గున్న' అనే సమాసంలో మామిడి, గున్న అనే రెండు పదాలున్నాయి.

- మొదటి పదం (పూర్వపదం) 'మామిడి' నామవాచకం, రెండో పదం (ఉత్తరపదం) గున్న అనేది విశేషణం. ఇందులో విశేషణమైన 'గున్న' అనే పదం ఉత్తరపదంగా - అంటే రెండో పదంగా ఉండడం వల్ల, దీన్ని **విశేషణ ఉత్తరపద కర్మధారయ సమాసము** అంటారు.

ఉదా : వృక్షరాజము = శ్రేష్ఠమైన వృక్షము.

పుణ్యభూమి : పుణ్యమైన భూమి.

మంచిరాజు = మంచి వాడైన రాజు.

కొత్తపుస్తకం = కొత్త దైన పుస్తకం.

పురుషోత్తముడు = ఉత్తముడైన పురుషుడు.

- **సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయ సమాసము** : 'తమ్మివీరులు' అనే సమాసంలో, మొదటిపదమైన 'తమ్మి', ఏ రకం వీరులో తెలియజేస్తుంది. ఇలా పూర్వపదం, నదులు, వృక్షాలు, ప్రాంతాలు మొదలైన వాటి పేర్లను సూచిస్తే దాన్ని **సంభావనా పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం** అంటారు.

ఉదా : ద్వారకా నగరము - ద్వారక అను పేరుగల నగరము.

మట్టి చెట్టు = మట్టి అనే పేరు గల చెట్టు.

గంగానది = గంగ యనే పేరు గల నది.

భారతదేశం = భారతం అనే పేరు గల దేశం.

- **ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయ సమాసము** : కలువ కనులు' అనే సమాసంలో కలువ కనులు అనే రెండు పదాలున్నాయి. దీనికి 'కలువలు వంటి కన్నులు' అని అర్థం. అంటే కన్నులను కాలువలతో పోల్చడం జరిగింది. సమాసంలోని మొదటిపదం (పూర్వపదం) ఇక్కడ 'ఉపమానం' కాబట్టి దీన్ని **ఉపమాన పూర్వపద కర్మధారయ సమాసం** అంటారు.

ఉదా : బింబోష్ఠము = బింబము వంటి ఓష్ఠము.

తేనెమాట = తేనె వంటి మాట.

చిగురుకేలు = చిగురు వంటి కేలు.

- **ఉపమాన ఉత్తర పద కర్మధారయ సమాసము** : 'పదాబ్జము' అనే సమాసంలో పద (పాదం) మరియు, అబ్జము (పద్మం) అనే రెండు పదాలున్నాయి. వీటి అర్థం పద్మము వంటి పాదము అని. ఇక్కడ పాదాన్ని పద్మం (తామరపువ్వు)తో పోల్చడం జరిగింది. కాబట్టి పాదం ఉపమేయం. పద్మం ఉపమానం. ఉపమానమైన అబ్జము అనే పదం, ఉత్తరపదంగా (రెండవపదం) ఉండడం వల్ల దీన్ని **ఉపమాన ఉత్తర పద కర్మధారయ సమాసము** అంటారు.

ఉదా : హస్త పద్మము = పద్మము వంటి హస్తము.

తనూలత = లతా వంటి తనువు.

కరకమలములు = కమలముల వంటి కరములు.

అలంకారాలు

అలంకారం : భాషకు సౌందర్యమును కలుగజేసేడివి అలంకారములు.

➤ మానవులకు నగలు సౌందర్యము కలిగించును. అలాగే కావ్యములకు ఈ అలంకారములు సౌందర్యమును కలిగించును. అలంకారములు రెండు రకములు. అవి: I. శబ్దాలంకారాలు, II. అర్థాలంకారాలు

- **శబ్దాలంకారాలు** : శబ్ద చమత్కారంతో పాఠకునికి ఆనందాన్ని కల్గించే అలంకారాలను “శబ్దాలంకారాలు” అంటారు. ఇవి ప్రధానంగా మూడు విధములు అవి : 1. అనుప్రాసము, 2. యమకము, 3. ముక్తపదగ్రస్తము.

1. అనుప్రాసము : ఒక అక్షరము గాని లేక అక్షరముల సముదాయము గాని, పదములు గాని మరల మరల వచ్చిన ‘అనుప్రాస’ అని అందురు. అనుప్రాసము నాలుగు విధములు.

అవి : ఎ. వృత్త్యనుప్రాసము, బి. ఛేకానుప్రాసము, సి. లాటానుప్రాసము, డి. అంత్యానుప్రాసము.

ఎ. వృత్త్యనుప్రాసాలంకారము : ఒకటి గాని, అంతకంటే ఎక్కువగాని హల్లులు (అనేక సార్లు) మరల మరల వచ్చినట్లయితే అది “వృత్త్యనుప్రాసము”.

ఉదా : ‘హరిహరి సిరియురమున గలహరి’.

ఇందులో ‘ర’ కారం పునరుక్తమై ఆహ్లాదం కలిగిస్తోంది. అందువల్ల ఇది వృత్త్యనుప్రాసం.

బి. ఛేకానుప్రాసాలంకారము : అర్థ భేదం ఉన్న రెండేసి హల్లులు అవ్యవధానంగా పునరుక్తమై ఆహ్లాదాన్ని కలిగిస్తే అది “ఛేకానుప్రాసము”.

ఉదా : ‘కందర్పదర్పములగు సందర దరహాస రుచులు’.

ఈ లక్ష్యంలో దర్ప-దర అనే రెండేసి హల్లులు అర్థభేదంతో పునరుక్తమయ్యాయి. కాబట్టి ఇది ఛేకానుప్రాసం.

సి. లాటానుప్రాసాలంకారము : అర్థభేదము లేక తాత్పర్య భేదము కలుగునట్లు ఒక పదము రెండు సార్లు ప్రయోగింపబడిన అది “లాటానుప్రాసము”.

ఉదా : ‘కమలాక్షునర్పించు కరములు కరములు శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ’

‘కరములు’, ‘జిహ్వ’ శబ్దాలు తాత్పర్య భేదంతో పునరుక్తమైనందువల్ల ఇది లాటానుప్రాసం.

డి. అంత్యానుప్రాసాలంకారము : మొదటి పాదం చివరి భాగంలో ఏ అక్షరంతో (అక్షరాలతో) ముగిసిందో, రెండో పాదం కూడా అదే అక్షరంతో (అక్షరాలతో) ముగిసినట్లైతే అది అంత్య ప్రాసం అవుతుంది.

ఉదా : కమనీయశుభగాత్రు - కంజాతదళనేత్రు

‘త్తు’ అనే అక్షరం పాదాల చివర వచ్చినందువల్ల ఇది అంత్యానుప్రాసం.

2. యమకము లేదా యమకాలంకారము : రెండు లేక అంతకంటే ఎక్కువ

అర్థభేదముగల అక్షరముల సమూహమును మరల మరల ప్రయోగింపబడినచో దానిని యమకాలంకారము అంటారు.

ఉదాహరణలు :

1 : ఓ హరికా ! జో హరికా. ఇక్కడ హరికా అనే అక్షరాలున్న పదాలు రెండు సార్లు ప్రయోగించబడ్డాయి.

మొదటి ‘హరికా’ అనేది పేరు కాగా, రెండవ జో హరికాలో ‘జోహారు + ఇక’ అని అర్థ భేదం ఉంది.

2 : మనసుభద్రమయ్యే మనసుభద్రకు. మనసుభద్ర రెండు సార్లు వచ్చింది. మనసు+భద్రము, మన+సుభద్ర అనే అర్థభేదం ఉంది.

3. ముక్తపదగ్రస్త అలంకారము : మొదటి పాదం చివరి పదం రెండో పాదంలో మొదటి పదంగా రావడాన్ని

ముక్తపదగ్రస్తం అంటారు. అంటే విడిచిన పదాన్ని గ్రహించడం అని అర్థం.

ఉదాహరణ : ఓ రాజా! శత్రువులను జయించుము, జయించి రాజ్యమును పొందువు. పొంది ప్రజలను పాలింపుము. పాలించి సుఖమును పొందుము.

- **అర్థాలంకారాలు** : అర్థ ప్రధానమైన అలంకారాలను “అర్థాలంకారాలు” అందురు. వీటిలో ప్రధానమైనవి.
- **ఉపమాలంకారము** : ఉపమానానికి, ఉపమేయానికి సామ్య రూపమైన సాందర్యాన్ని సహృదయ రంజకంగా చెప్పడం “ఉపమాలంకారము”.

ఉదా : ఓ కృష్ణా! నీ కీర్తి హంసవలె ఆకాశ గంగయందు మునుగుచున్నది

ఉపమేయం = కీర్తి, ఉపమానం = హంస, ‘ఆకాశగంగయందు మునుగుట’ ఉపమేయ

ఉపమానాలు రెండింటిలో ఉన్నందువల్ల ఇది సమాన ధర్మం.

- **ఉత్పేక్షాలంకారము** : ఉపమానమునందున్న ధర్మాలు ఉపమేయమునందు కూడా ఉండటం వలన ఉపమేయాన్ని ఉపమానంగా ఊహించడం “ఉత్పేక్షాలంకారము”.

ఉదా : “ఈ చీకటిని చక్రవాక విరహాగ్ని నుండి పుట్టిన ధూమమో అని తలంతును”

ఇందులో చీకటి ఉపమేయం, ధూమం ఉపమానం. ధూమం నల్లనిది, దృష్టిని ఆపుచేసేది. ఈ గుణసామ్యం వల్ల ఉపమేయమైన చీకటిని ఉపమానమైన ధూమంగా ఊహించారు. కాబట్టి ఇది ఉత్పేక్షాలంకారము.

- **రూపకాలంకారము** : ఉపమేయంలో ఉపమాన ధర్మాన్ని ఆరోపించడం లేదా ఉపమేయ ఉపమానాలకు భేదం లేనట్లుగా వర్ణించడం “రూపకాలంకారము”. ఇందులో రూపక సమాసం కూడా ఉంటుంది. .

ఉదా : రాజుపై లతాలలనలు కుసుమాక్షతలు చల్లిరి. ఇందులో ఉపమేయమైన లతల్లో ఉపమానమైన లలనల ధర్మం ఆరోపించారు. ఉపమేయమైన కుసుమాల్లో ఉపమానమైన అక్షతల ధర్మాన్ని ఆరోపించారు. కాబట్టి ఇది రూపకాలంకారము.

- **స్వభావోక్తి అలంకారము** : జాతి, గుణక్రియాదులను సహజ సిద్ధంగా, మనోహరంగా వర్ణించడాన్ని “స్వభావోక్తి అలంకారము” అంటారు..

ఉదా : “ఉద్యానవనంలో జింకలు చెవులు రిక్కించి చంచల నేత్రాలతో సరోవరంలో నీళ్లు త్రాగుచున్నవి” ఇందులో జింకల స్థితిని మనోహరంగా, సహజసిద్ధంగా వర్ణించారు. అందువల్ల ఇది స్వభావోక్తి.

- **అతిశయోక్తి అలంకారము** : ఏదైనా ఒక వస్తువును గాని, విషయాన్ని గాని, ఉన్నదానికంటే ఎక్కువ చేసి చెప్పటాన్ని “అతిశయోక్తి అలంకారము” అందురు.

ఉదా : ఆ పట్టణమందలి సౌధాలు చంద్ర మండలాన్ని తాకుచున్నవి. సహజస్థితిని మించి వర్ణించడం వల్ల ఇది అతిశయోక్తి.

- **శ్లేషాలంకారము** : అనేక అర్థాలను కలిగి ఉండే అలంకారాన్ని “శ్లేషాలంకారము” అందురు.

ఉదా : ‘రాజు కువల యానందకరుడు’.

ఇందులో రాజు శబ్దానికి పాలకుడు, చంద్రుడు అని; ‘కువలయం’ పదానికి భూమి, కలువ అనే అర్థాలున్నాయి. రాజు భూ ప్రజలకు సుపరిపాలనతో ఆనందం కలిగించేవాడని ఒక అర్థం. చంద్రుడు కలువలను వికసింపజేసి ఆనందం కలిగించే వాడని మరో అర్థం ఉన్నందువల్ల ఇది శ్లేషాలంకారము.

- **అర్థాంతరం న్యాసాలంకారము** : సామాన్యమును విశేషణము చేత గాని, విశేషణమును సామాన్యము చేత గాని సమర్థించినచో అది “అర్థాంతరం న్యాసాలంకారము”.

ఉదా : హనుమంతుడు సముద్రమును దాటెను. మహాత్ములకు సాధ్యం కానిదేమున్నది.

ఉదాహరణ వాక్యమునందు విశేషణము, సామాన్యముచేత సమర్థింపబడినది. కావున ఇది అర్థాంతరం న్యాసాలంకారము.

- **వ్యతిరేకాలంకారము** : ఉపమేయ ఉపమానములకు పోలికతో పాటు భేదమును కూడా చెప్పినచో అది “వ్యతిరేకాలంకారము”.

ఉదా : హృహత్ములు పర్వతములవలె సామున్నతులు. కాని వారి స్వభావము, ప్రకృతి కోమలము.

ఉదాహరణ వాక్యమునందు మహాత్ములు ఉపమేయము. పర్వతములు ఉపమానము. సమున్నతత్వమునెడు గుణము ఈ రెండింటికీ సమానము కాని మహాత్ములయందు కోమలత్వం ఎక్కువగా ఉన్నట్లు చెప్పబడింది. కోమలత్వము పర్వతములకు ఉండదు. కావున ఇది “వ్యతిరేకాలంకారము”.

- **విరోధాభాసాలంకారము** : విరోధమునకు అభాసము చెప్పబడినచో “విరోధాభాసాలంకారము”.

ఉదా : ఓ రాజా! నీ వక్షస్థలము హారము లేకున్నను హారమై ఉన్నది.

ఉదాహరణ వాక్యమునందు హారము లేకున్నను హారముండుట విరోధము. ‘హరి’ అనగా 1. హారము కలది. 2. మనోహరమైనది అను అర్థములు కలవు. మొదటి అర్థములో విరోధమున్నను రెండవ అర్థములో విరోధము కనిపించదు. కావున ఇది “విరోధాభాసాలంకారము”

- **దీపకాలంకారం** : ఉపమేయ ఉపమా నాలకు (ప్రకృత, అప్రకృతాలకు) సాధారణ ధర్మంతో ఒకే అన్వయాన్ని కలిగిస్తే అది దీపకాలంకారం.

ఉదా : “బ్రహ్మ రాత , విష్ణు చక్రం, ఇంద్రుడి వజ్రాయుధం, పండిత వాక్యం వ్యర్థం కాబోవు”

పండిత వాక్యం వ్యర్థం కాదు అనే ఉపమేయంతో బ్రహ్మ రాత, విష్ణు చక్రం, ఇంద్రుడి వజ్రాయుధం లాంటి ఉపమేయాలను అన్వయించి చెప్పారు. అందువల్ల ఇది దీపకాలంకారము.

ఛందస్సు

పద్య లక్షణములను గురించి తెలియజేయునది ఛందస్సు. కొన్ని గణముల కూర్పుచేత పద్యములు ఏర్పడుచున్నవి. గురువు, లఘువుల కూర్పుచేత గణములు ఏర్పడుచున్నవి.

లఘువు గుర్తు - I గురువు గుర్తు - U

- **లఘువు** : ఒక మాత్ర కాలంలో లేదా రెప్పపాటు కాలంలో ఉచ్చరించే అక్షరాలను “లఘువులు” అంటారు. ఇవి ప్రాస్వాక్షారాలుగా మనం పిలుచుకొనే అక్షరాలు.

లఘువులు లక్షణములు

- 1. ప్రాస్వచ్చులు :
| | | | | |
అ ఇ ఉ ఋ ఒ ఎ
- 1. ప్రాస్వచ్చులతో కూడిన హల్లులు :
| | | | | | |
క గ చ ట తి పు మె
- 3. ప్రాస్వాల్లెన ద్వితాక్షరాలు :
| | | | | | |
క్క గ్గ చ్చ ట్ట త్తి ప్పు మ్మె
- 4. ప్రాస్వాల్లెన సంయుక్తాక్షరాలు :
| | | | | | |
క్య ర్ ళ్ ట్ర త్మ ఘ్ మ్నె
- 5. తేల్చి పలుకబడే రేఫ (రాకాంతం ఒత్తు) ముందున్న అక్షరాలు :
| | | | | | | | |
అ ద్రు చు వి ద్రు చు క ద్రు చు

గురువు లక్షణములు

- దీర్ఘములైన అచ్చులు :
U U U U U U U
ఆ ఈ ఊ ఋ ఏ ఓ ఔ
- దీర్ఘాచ్చులతో కూడిన హల్లులు :
U U U U U U U
కా మీ గూ క్కా పే భో వౌ

- ద్వితీయాక్షరాలకు ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

UI UI UI UI UI
అక్క నక్క ముల్లు తియ్య దుమ్ము

- సంయుక్తాక్షరాలకు ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

UI UI UI UI UI
అన్య వక్త లక్ష్మి కన్య దైన్య

- నిండు సున్నాతో కూడి వున్న అక్షరాలు :

U U U U U U
అం కం మం నం వం యం

- వినగ్గతో కూడి వున్న అక్షరాలు :

U U U U U
కః అః వః యః నః

- పొల్లు హల్లులతో కూడి వున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

U U U U U U U
నన్ పల్ విర్ యన్ చర్ ముల్ కల్

- పద మధ్యంలో రేఫ సంయుక్తం వున్న దాని ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

U || U || U ||
చక్రము నక్రము చట్రము

గణములు – భేదములు

గురు లఘువుల కలయిక వల్ల గణాలు ఏర్పడతాయి. ఇప్పుడు అక్షర సంఖ్యను బట్టి గణాల స్వరూపాన్ని తెలుసుకుందాం.

- **1. ఏకాక్షర గణాలు :** ఒకే అక్షరం గల గణాలు ఏకాక్షర గణాలు. ఇందులో ఒక గురువుగాని, ఒక లఘువు గాని వుంటుంది. అదే గణం అవుతుంది.

U I
శ్రీ = గ ల = ల

- **2. రెండక్షరాల గణాలు :** రెండు అక్షరాలు గా గల గణాలు రెండక్షర గణాలు అంటారు. ఇవి నాలుగు అవి -

1. ఒక గురువు, ఒక లఘువు 2. ఒక లఘువు, ఒక గురువు 3. రెండు గురువులు

4. రెండు లఘువాలు (ఇవి నాలుగు గణాలు రెండక్షరాల గణాలలో ఉంటాయి).

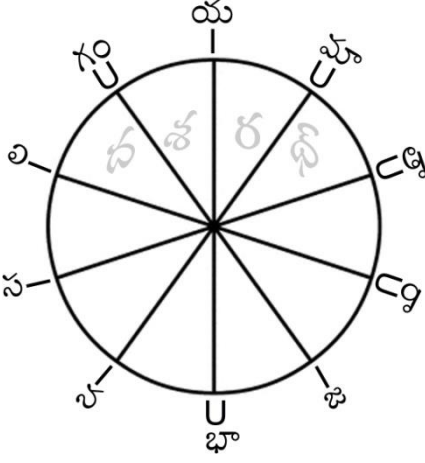
గుర్లు	గణం పేరు	ఉదాహరణ	మరొక పేరు
UI	గల	UI రామ	హ గణం
IU	లగ	IU రమా	వ గణం
UU	గగ	UU రామా	గా
II	లల	II రమ	లా

- 3. **మూడక్షరాల గణాలు** : మూడు అక్షరాలు గా గల గణాలను మూడక్షరాల గణాలు అందురు. ఇవి ఎనిమిది.

య మా తా రా జ భా న స ల గం
 | U U U | U | | | U

పై వ్రాసుకొని, దానికి గురువు లఘువులు గుర్తించండి. మీకు కావలసిన గణం పేరు గల అక్షరంతో, ప్రక్క రెండు అక్షరాలూ కలిపి, దానిలోని గురువు లఘువులు ఎలా ఉన్నాయో గమనిస్తే, ఏ గణానికి ఏ అక్షరాలు ఉంటాయో తెలుస్తుంది

గణం పేరు	ఉదాహరణ	గుర్తులు	లక్షణం
1. య గణం	యమాత	U U	ఆది లఘువు
2. మ గణం	మా తా ర	U U U	సర్వ గురువులు
3. త గణం	తా రా జు	U U	అంత్య లఘువు
4. ర గణం	రా జా భా	U U	మధ్య లఘువు
5. జ గణం	జ భా న	U	మధ్య గురువు
6. భ గణం	భా న స	U	ఆది గురువు
7. న గణం	న స ల		సర్వ గురువులు
8. స గణం	స గ లం	U	అంత్య గురువు

- 4. **చతురక్షర గణాలు** : నాలుగక్షరాలు గా గల గణాలను చతురక్షర గణాలు అంటారు. మూడక్షరాల గణాల మీద గురువు గని, లఘువు గాని ఏర్పడితే చాతురక్షర గణాలు వస్తాయి.

నగణం మీద లఘువు అయితే “నలము” - | | | |

నగణం మీద గురువు అయితే “నగము” - | | | U

సగణం మీద లఘువు అయితే “సలము” - | | U | ఈ రకంగా మూడక్షరాల గణాలమీద లఘువులు, గురువులు చేర్చిన నాలుగక్షరాల గణాలు వస్తాయి.

- **ఇంద్ర గణములు** : ఇవి ఆరు రకములు : నల, నగ, సల, భ, ర, త - అనేవి ఇంద్ర గణాలు.

1. నలము		'న' గణంపై లఘువు	అ సు రు లు
2. నగము	U	'న' గణంపై గురువు	స ర సి జం
3. సలము	U	'స' గణంపై లఘువు	వ న జా క్షి
4. భ గణం	U	ఆది గురువు	రా ము డు
5. ర గణం	U U	మధ్య లఘువు	ఆ ము దం
6. త గణం	UU	అంత్య లఘువు	శ్రీ రా మ

- **సూర్య గణాలు** : స, హ అను రెండు గణములు సూర్య గణములు.

1. గలము లేక హ గణం	U	రా మ
2. న గణం		వ ని త

- **యతి** : పద్యపాదంలోని మొదటి అక్షరాన్ని 'యతి' అంటారు.
- **ప్రాస** : పద్యంలోని రెండవ అక్షరాన్ని 'ప్రాస' అంటారు.
 ➤ పద్యానికి సాదర్యాన్ని చేకుర్చేవి యతి, ప్రాసలు. నియమం
 సూచనా : నియమం చెప్పినచోట 'యతి', 'ప్రాస'లు ప్రయోగించడం వాల్ల చదవడానికి, వినడానికి, జ్ఞాపకం పెట్టుకోవడానికి సౌకర్యం కలుగుతుంది.
- **యతిమైత్రి** : పద్యపాదం యెక్క మొదటి అక్షరంతో, ఆ పద్యంలో నిర్ణయింపబడిన స్థానమండలి అక్షరం మైత్రి కలిగి ఉండడాన్ని యతిమైత్రి అంటారు. యతిమైత్రి యతిస్థానంలోని హల్లుకేకాక, అచ్చుతో కూడా మైత్రి ఉండాలి.

• **1. ఉత్పలమాల :**

కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళిం఑ండి.

భ	ర	న	భ	భ	ర	వ
U	U U		U	U	U U	U
ఓ తె ల	గా ణ నీ	పె ద వు	లో త్తి న	శం ఖ మ	హా ర వ	మ్ము లీ

భ	ర	న	భ	భ	ర	వ
U	U U		U	U	U U	U
భూ త ల	మె ల్ల నో	క్కు మ్మె గి	బో బ్బ ల	పె ట్టి న	య ట్ల తో	చె ఒ

• **ఉత్పలమాల పద్య లక్షణాలు :**

ఇది వృత్తపద్యం.

ఈ పద్యంలో నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ భ, ర, న, భ, భ, ర, వ అనే గణాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలో 10వ అక్షరం యతిస్థానం (ఈ పదంలో ఓ - లో; భూ - బో).

ప్రాస నియమం ఉంటుంది.

ప్రతి పాదంలోనూ 20 అక్షరాలుంటాయి.

• **2. చంపకమాల :**

• కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళిం఑ండి.

న	జ	భ	జ	జ	జ	ర
	U	U	U	U	U	U U
అ న వు	డు న ల్ల	న వ్వి క	మ లా న	న యి ట్లు	ను లె స్స	గా క యో

• **చంపకమాల పద్య లక్షణాలు :**

ఇది వృత్తపద్యం.

ఈ పద్యంలో నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ న, జ, భ, జ, జ, జ, ర అనే గణాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలో 11వ అక్షరం యతిస్థానం (ఈ పదంలో అ - లా).

ప్రాస నియమం ఉంటుంది.

ప్రతి పాదంలోనూ 21 అక్షరాలుంటాయి.

• **3. శార్దూలం :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళింఛండి.

మ	స	జ	స	త	త	గ
ప ప ప	ఱ ఱ ప	ఱ ప ఱ	ఱ ఱ ప	ప ప ఱ	ప ప ఱ	ప
ఆ కం రం	బు గ ని	ప్లు మా డు	క ర భి	క్షా న్నం బు	భ క్షిం ప	గా

- **శార్దూలం పద్య లక్షణాలు :**

ఇది వృత్తపద్యం.

ఈ పద్యంలో నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ మ, స, జ, స, త, త, గ అనే గణాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలో 13వ అక్షరం యతిస్థానం (ఈ పదంలో ఆ - క్షా).

ప్రాస నియమం ఉంటుంది.

ప్రతి పాదంలోనూ 19 అక్షరాలుంటాయి.

• **4. మత్తేభం :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళింఛండి.

స	భ	ర	న	మ	య	వ
ఱ ఱ ప	ప ఱ ఱ	ప ఱ ప	ఱ ఱ ఱ	ప ప ఱ	ఱ ప ప	ఱ ప
త్తి రు గన్	నే ర డు	నా డు జి	హ్వా వి ను	మా ధీ వ	ర్య వే యే	టి కిన్

- **మత్తేభం పద్య లక్షణాలు :**

ఇది వృత్తపద్యం.

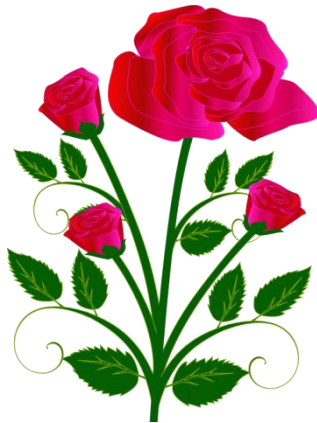
ఈ పద్యంలో నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ స , భ, ర, న, మ, య, వ అనే గణాలుంటాయి.

ప్రతి పాదంలో 14వ అక్షరం యతిస్థానం (ఈ పదంలో తి - ధి).

ప్రాస నియమం ఉంటుంది.

- ప్రతి పాదంలోనూ 20 అక్షరాలుంటాయి.

• **5. తేటగీతి :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళించండి.

నలము	నలము	తగణం	న	న
U		U U		
మా న	ధ ను ల కు	భ ద్రం బు	మ టి యు	గ ల దే
సూర్య	ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య	సూర్య

• **తేటగీతి పద్య లక్షణాలు :**

ఇది 'ఉపజాతి' పద్యం.

ఈ పద్యానికి నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదానికి ఒక సూర్యగణం, రెండు ఇంద్రగణాలు, రెండు సూర్యగణాలు వారుసగా ఉంటాయి.

నాలుగో గణం మొదటి అక్షరం యతి స్థానం. (ఈ పదంలో మా - మ).

ప్రాస యతి చెల్లుతుంది.

- ప్రాస నియమం లేదు.

• **6. ఆటవెలది :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పఠేళించండి

న	హ	హ	సల	సల
	U	U	U	U
బ్ర తు క	వ చ్చు	గా క	బ్ర హు బం ధ	న ము లై న
సూర్య	సూర్య	సూర్య	ఇంద్ర	ఇంద్ర

హ	హ	హ	హ	హ
U	U	U	U	U
వ చ్చు	గా క	లే మి	వ చ్చు	గా క
సూర్య	సూర్య	సూర్య	సూర్య	సూర్య

హ	న	హ	సల	సల
U		U	U	U
జి వ	ధ న ము	లై న	జె డు గా క	ప డు గా క
సూర్య	సూర్య	సూర్య	ఇంద్ర	ఇంద్ర

హ	న	హ	హ	న
U		U	U	
మా ట	ది రు గ	లే రు	మా న	ధ ను లు
సూర్య	సూర్య	సూర్య	సూర్య	సూర్య

- **ఆటవెలది పద్య లక్షణాలు :**

ఇది ఉపజాతి పద్యం.

పై పద్యానికి నాలుగు పాదాలుంటాయి.

ప్రతి పాదానికి ఐదు గణాలున్నాయి.

1, 3 పాదాల్లో వరుసగా మూడు సూర్యగణాలు, రెండు ఇంద్రగణాలు, ఉన్నాయి.

2, 4 పాదాల్లో ఇదేసీ సూర్యగణాలున్నాయి.

ప్రతి పాదంలో నాల్గవ గణంలోని మొదటి అక్షరం యతి చెల్లుతుంది, యతిలేనిచోట ప్రసా యతి చెల్లుతుంది

- ప్రాస నియమం పాటించనవసరం లేదు.

- **7. సీసము :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పరీక్షించండి.

ర	సల	ర	సల
U U	U	U U	U
కా క తీ	య ల కం చు	గం ట మ్రో	గి న వా డు
ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర

నగ	నగ	న	గల (హ)
U	U		U
కా ర కు రా	జు ల కు త	త్త ర లు	పు ట్టె
ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య	సూర్య

త	ర	ర	సల
U U	U	U U	U
కా ప య్య	నా య కం	డే పు సూ	పి న వా డు
ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర

సల	సల	హ	న
U	U	U	
ప ర రా జు	ల కు గుం డె	ప ట్టు	కొ ని యె
ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య	సూర్య

- **సీసము పద్య లక్షణాలు :**

సీస పద్యంలో నాలుగు పెద్ద పాదాలు ఉంటాయి.

ఈ పెద్ద పాదం రెండు భాగాలుగా ఉంటుంది.

ప్రతి భాగంలోనూ నాలుగేసి గణాల చొప్పున, ఒక్కొక్క పెద్ద పాదంలో ఎనిమిది గణాలు ఉంటాయి.

ఈ ఎనిమిది గణాల్లో మొదట ఆరు ఇంద్రగణాలు, చివర రెండు సూర్యగణాలు ఉంటాయి.

సీస పద్యపాదంలోని రెండు భాగాల్లోనూ, ప్రతి భాగంలోనూ మూడవ గణం మొదటి అక్షరంతో యతిమైత్రి ఉండాలి. యతి లేని చోట ప్రాసయతి ఉండవచ్చు.

- సీస పద్యంలో నాలుగు పెద్ద పాదాల తరువాత ఒక తేటగీతి గాని ,ఆటవెలది గాని చేర్పాలి.

• **8. ద్వీపద :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పరీక్షించండి.

నలము	ర	భ	గలము
అ ర వి శ	న వ్య పు	స్నాం జ లు	లి చ్చి
ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య

నలము	ర	భ	గల
ప్ర వి మ ల	ధూ ప దీ	పం బు లో	న ర్చి
ఇంద్ర	ఇంద్ర	ఇంద్ర	సూర్య

• **ద్వీపద పద్య లక్షణాలు**

ద్వీపద పద్యంలో రెండు పాదాలు ఉంటాయి.

ప్రతి పాదంలోనూ వరుసగా మూడు ఇంద్రగణాలు, ఒక సూర్యగణం ఉంటాయి.

మూడవ గణం మొదటి అక్షరంతో యితి.

ప్రాసయితి చెల్లుతుంది.

ప్రాస నియమం పాటించబడుతుంది.

- గమనిక : ప్రాస నియమం లేని ద్వీపదను “మంజరి ద్వీపద” అంటారు.

• **కందం :**

- కింది పద్య పాదాన్ని పరీక్షించండి.

భ	స	స
అ ప ర	మ పు రం	ధ్రు ల యం

గగమ	భ	జ	స	స
దే పు	న్యాం గ న	యు భి క్ష	యై డ ద	య్యే గ టా

• **కందం పద్య లక్షణాలు :**

- ఈ పద్యంలో గగ, భ, జ, స, నల అనే గణాలు ఉంటాయి.

- మొదటి పాదం ‘లఘువు’తో మొదలైతే అన్ని పాదాల్లోనూ మొదటి అక్షరం లఘువుగానే ఉండాలి. మొదటి పాదము ‘గరువు’తో మొదలైతే, అన్ని పాదాల్లోనూ మోడతో అక్షరం గురువుగానే ఉండాలి.

- రండవ, నాల్గవ పాదాల్లోని చివరి అక్షరం గురువుగా ఉండాలి.

- 1, 2 పాదాలలో (3 + 5) = 8 గణాలు; 3, 4 పాదాల్లో (3 + 5) = 8 గణాలు ఉంటాయి.

- 1, 2 పాదాలు, 3, 4 పాదాలు కలిపిన మొత్తం 8 గణాల్లో 6వ గణం “నలము” గాని, “జగణం” కాని కావాలి.

- బేసి గణం జగణం ఉండరాదు.

వృత్తాలు - లక్షణాలు - సులభంగా గుర్తు పట్టడం

పేరు	గణాలు	యతి	మొత్తం అక్షరములు
1. ఉత్పలమాల	భ, ర, న, భ, భ, ర, వ (లగ)	10	20
2. చంపకమాల	న, జ, భ, జ, జ, జ, ర	11	21
3. శార్దూలము	మ, స, జ, స, త, త, గ	13	19
4. మత్తేభము	స, భ, ర, న, మ, య, వ (లగ)	14	20

పర్యాయపదాలు

పర్యాయపదం : ఒక పదానికి అదే అర్థానిచ్చే మరొక పదాన్ని పర్యాయపదం అంటారు

- తనయుడు = కొడుకు, పుత్రుడు
- తరువు = చెట్టు, వృక్షము
- జలధి = కడలి, అర్ణవము
- పర్వం = పల్లం, పండుగ
- శత్రువు = వైరి, రిపు, విరోధి
- ఆంజనేయుడు = పవనసుతుడు, మారుతి
- నిజము = సత్యము, నిక్కము
- తల = శిరస్సు, మస్తకము
- అండ = ఆసరా, తోడు
- స్త్రీ = వనిత, మహిళ
- ఆలయం = ఇల్లు, గృహం
- కృపాణము = ఖడ్గము, కత్తి
- దిశ = దిక్కు, కాష్ఠ
- పానుపు = పరుపు, పడక
- పొలిమేర = సరిహద్దు, ఎల్ల

నానార్థాలు

- **నానార్థాలు** : ఒక పదానికి వేరు వేరు అర్థాలను ఇచ్చే పదాలను నానార్థాలు అంటారు.
- అంబరం = వస్త్రం, ఆకాశం, మొగులు
- ఆశ = కోరిక, దిక్కు
- కనకం = బంగారం, ఉమ్మెత్త, సంపెంగ
- కవి = కవిత్వం చెప్పేవాడు, పండితుడు, శుక్రుడు, జలపక్షి, ఋషి
- కులము = వంశం, జాతి, శరీరం, ఇల్లు
- బుధుడు = పండితుడు, బుధ గ్రహం, బుద్ధిమంతుడు
- మిత్రుడు = సూర్యుడు, స్నేహితుడు
- రాజు = ప్రభువు, ఇంద్రుడు, చంద్రుడు, యక్షుడు
- వర్షము = వాన, సంవత్సరం, దేశం
- సిరి = సంపద, లక్ష్మి
- హరి = విష్ణువు, ఇంద్రుడు, గుఱ్ఱం, దొంగ, సింహం, కోతి
- స్కందము = కొమ్మ, ప్రకరణం, సమూహం, శరీరం

వ్యుత్పత్త్యర్థాలు

- అధ్యక్షుడు = చర్యలను కనిపెట్టి చూచేవాడు
- గురువు = అజ్ఞానమనే అంధకారాన్ని తొలగించేవాడు - ఉపాధ్యాయుడు
- జలధి = జలములు దీనిచే ధరింపబడును - సముద్రము
- భాగీరథి = భగీరథునిచే తీసుకొనిరాబడినది - గంగ
- విశ్వంభరుడు = విశ్వమును (సమస్తమును) భరించేవాడు - విష్ణువు
- విష్ణువు = విశ్వమంతటా వ్యాపించి యుండువాడు - విష్ణుమూర్తి
- త్రివిక్రముడు - ముల్లోకములను ఆక్రమించినవాడు - విష్ణువు
- భాష = భాషింపబడునది
- వేదవ్యాసుడు = వేదములను విభాగంచేసి, లోకవ్యాప్తి చేసిన ముని - పరాశరపుత్రుడు
- నీరజభవుడు = (విష్ణువు నాభి) కమలము నందు పుట్టినవాడు - బ్రహ్మ
- పారాశర్యుడు = పరాశరమహర్షి కుమారుడు- వ్యాసుడు

ప్రకృతి - వికృతి

- 'ఎల్ల భాషలకు జనని సంస్కృతంబు' - అని మన పూర్వీకుల అభిప్రాయం. **సంస్కృత భాషలో** నుండే ఈ ప్రపంచ భాషలు పుట్టాయని వారి నమ్మకం. సాధారణంగా మనం వాడుకునే తెలుగు మాటలు చాలావరకు సంస్కృత భాషలో నుండి స్వల్ప మార్పులతో గ్రహించినవి. అలాగే కొన్ని పదాలు ప్రాకృత భాషల నుండి వచ్చాయని వ్యాకరణ వేత్తలు తెలియచేశారు.
- సంస్కృతంతో సమానమయిన పదాలను తత్సమాలని, సంస్కృత ప్రాకృతాల నుండి పుట్టినవి తద్భవాలని అన్నారు. ఇలాంటి తత్సమ తద్భవ శబ్దాలను మనం వికృతులు గాను, సంస్కృత మరియు ప్రాకృత శబ్దాలను ప్రాకృతులు లేదా ప్రకృతులు గాను చెప్పుకుంటున్నాము. అనగా **ప్రకృతి** నుండి వికారం పొందినది **వికృతి** అంటారు. ఇలా వికారం పొందినప్పుడు ఆ ప్రకృతి శబ్దం వర్ణాగమం, వర్ణలోపం, వర్ణ వ్యత్యయం, వర్ణాధిక్యం, రూప సామ్యం, వేరొక రూపం పొందడం వంటి గుణగణాలతో ఉంటుంది.
- **తెలుగు భాషలో** చాలా ప్రకృతి వికృతులుగా ఉన్నాయి. తెలుగు **నిఘంటువులు** వీటిని ఆకారాది క్రమంలో చూపిస్తాయి.
- **తెలుగు భాషలో** కొన్ని ప్రకృతి వికృతి పదాలు:

ప్రకృతి	-	వికృతి	ప్రకృతి	-	వికృతి
ఆదరువు	-	ఆధారం	కథ	-	కత
బాస	-	భాష	కవిత	-	కైత
మృత్యువు	-	మిత్తి	కార్యం	-	కర్ణం
ఆజ్ఞ	-	ఆన	చరిత్ర	-	చరిత
ఆశర్యం	-	చ్చెరువు	దిశ	-	దేస
యోధులు	-	జోదులు	ప్రయాణం	-	పయనం
సముద్రము	-	సంద్రము	సహజం	-	సాజం
హృదయం	-	ఎద	శిక	-	సిగ
శక్తి	-	సత్తి	కావ్యం	-	కబ్బం

వ్యాసాలు

పాటించాల్సిన నియమాలు

1. వ్యాసరచనకు ఇచ్చిన విషయాన్ని గురించి బాగా ఆలోచించి, రాయాల్సిన ముఖ్య విషయాలను దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి.
 2. సామాన్యంగా వ్యాసాన్ని ఎ) ఉపోద్ఘాతం బి) వ్యాసవిషయం సి) ఉపసంహారం అనే మూడు భాగాలుగా - విభజించాలి.
 3. ఉపోద్ఘాతం : వ్యాసము యొక్క శీర్షికను నిర్వచించాలి. ఆ శీర్షికయందలి భావాన్ని చక్కగా - వాక్యాలలో తెలపాలి.
 4. వ్యాసవిషయం : వ్యాసరచనకై ఇవ్వబడ్డ విషయాన్ని కొన్ని శీర్షికలుగా విభజించాలి. వాటి ననుసరించి కొన్ని పేరాలుగా విభజించాలి.
 5. ఉపసంహారం : వ్యాసమందలి ప్రధాన విషయాల్ని సమన్వయించి ముఖ్యమైన అంశాన్ని తెలపాలి. ఇందలి విషయం వ్యాస శీర్షికకు అనుగుణంగా ఉండాలి.
 6. పేరాలన్నీ ఒకదానికొకటి సంబంధం కలిగి ఉండేటట్లు చూడాలి.
 7. తప్పుడు సందులు చేయకూడదు. సందిని విడదీసి రాయవచ్చు. శకటరేఫ (అ)కు బదులు సాదురేష (ర)ను వాడవచ్చు. అరసున్నలు పెట్టాల్సిన అవసరం లేదు. అక్షరదోషాలు లేకుండా చూసుకోవాలి.
 - 8 సందరానుసారంగా సామెతలు, లోకోక్తులు, జాతీయాలు మొదలైనవి రాస్తే వ్యాసం అందంగా ఉంటుంది.
- ప్రశ్న : నీటిని ప్రతి చుక్కపొదుపుగా వాడుకోవాలని సూచిస్తూ కరపత్రం తయారు చేయండి.

నీటి పొదుపు

మిత్రులారా! నీరు మనకు భగవంతుడిచ్చిన గొప్పవరము. ఆహారం లేకుండా అయినా ఉండగలమేమో కాని, నీరు లేకుండా త్రాగకుండా ఒక్కరోజు గడపలేము. పంచభూతాలలో నీరు ముఖ్యమైనది. ఒకప్పుడు నిరు ప్రపంచంలో సమృద్ధిగా దొరికేది. మంచి వర్షాలు కురిసి ఆ నీరు చెరువుల ద్వారా, కాలువల ద్వారా, నదుల ద్వారా, బావుల ద్వారా, ప్రజలకు లభించేది. ప్రపంచంలో జనాభా పెరిగింది. మానవుడికి నీటి పట్ల అశ్రద్ధ పెరిగింది. వాతావరణ కాలుష్యం వల్ల వర్షాలు తగ్గాయి. మానవుడి అవివేకంపల్ల చెరువులు, నదులు ఎండిపోతున్నాయి.

బోరుల వల్ల నేలలోని నీరు సైతం ఎండిపోతుంది. బోర్లు ఎండిపోయి త్రాగడానికి నీటి చుక్క లేక ప్రజలు వలసలు పోతున్నారు. దీనికి పరిష్కారం నీటిని పొదుపుగా వాడుకోవాలి. పొలాల్లో, ఇళ్ళల్లో ఇంకుడు గుంతలు తవ్వాలి. కురిసిన ప్రతి వర్షపు నీటి బిందువు నేలలో ఇంకాలి. చెరువులు కలుషితం కాకుండా ప్రజలు చూసుకోవాలి. నీటిని మిక్కిలి పొదుపుగా వాడుకోవాలి. ప్రతి గ్రామములో చెరువులు, బావులు శుభ్రంగా ఉండాలి. చెరువులో నీరు పుష్కలంగా ఉంటే, గ్రామాలలోని బావులలో నీరు నిండుగా ఉంటుంది.

నదులు, ఏరులలో నీరు సముద్రంలోకి పోకుండా అడ్డుకట్టలు వేసి ప్రతి నీటిచుక్కను సద్వినియోగం చేసుకోవాలి. బోరులు ఇష్టానుసారం వేయకూడదు. మొక్కలను విరివిగా పెంచి వాతావరణ కాలుష్యాన్ని అరికట్టాలి. ప్రతి వ్యక్తి ఈ జలయజ్ఞంలో పాల్గొనాలి. పాల్గొందాము. సరేనా? నీటిని పొదుపుచేసి మనల్ని మనము రక్షించుకుందాం.

ఇట్లు

తెలంగాణ జల సంరక్షణ సమితి.

లేఖారచన

లేఖారచనలో పాటించాల్సిన నియమాలు:

1. ఉత్తరం రాసేవారు లేఖ కుడివైపు పైభాగంలో తమ చిరునామా, తేదీని రాయాలి. ఇలా రాసేటప్పుడు పేరు తర్వాత కామా, ఊరి పేరు తర్వాత కామా పెట్టి, తేదీ తర్వాత ఫుల్స్టాప్ పెట్టాలి.
 2. ఉద్యోగాల కోసం పెట్టే దరఖాసులు, ఆఫీసులకు రాసే ఉత్తరాలు మొదలైనవాటిలో ఉత్తరం రాసేవారి పేరు, చిరునామాను ఉత్తరం ఎడమవైపు పై భాగంలో రాస్తారు.
 3. వ్యవహార లేఖల్లో ఊరిపేరు, తేదీ ఉత్తరం ఎడమవైపు కింది భాగంలో రాస్తారు. కొందరు ఉత్తరం పైభాగాన కుడివైపు రాస్తారు. ఇలా ఏదో ఒక చోట రాస్తే చాలు.
 4. ఎవరికి రాస్తున్నామో వారి సంబోధన వాచకం (అమ్మా, అయ్యా ప్రియమైన మొ॥నవి) తరువాత కామా పెట్టాలి.
 5. రాయదలచిన విషయాన్ని సంగ్రహంగా, స్పష్టంగా రాయాలి. విషయం ఎక్కువగా ఉంటే పేరాల విభజన అవసరం.
 6. లేఖ చివరి భాగంలో కుడివైపున సంబంధ వాచకం రాసి కామా పెట్టి, దాని కింద సంతకం చేసి ఫుల్స్టాప్ పెట్టాలి.
 7. **చిరునామా** : వ్యక్తిగత లేఖల్లో ఈ చిరునామా ఉత్తరం కింది భాగాన ఎడమవైపు ఉంటుంది. వ్యాపార, వ్యవహార లేఖల్లో ఉత్తరం పైభాగాన ఎడమవైపు ఉంటుంది.
మనం ఎవరికి ఉత్తరం రాస్తున్నామో వారి పూర్తి పేరు, చిరునామా ఉత్తరంలోపల కూడా రాయడం అవసరం.
చిరునామాలో పేరు, ఇంటినెంబరు, వీధి, ఊరు, జిల్లా, పిన్కోడ్ తప్పక రాయాలి.
- ప్రశ్న** : మీ పాఠశాలలో జరిగిన స్వయంపాలన దినోత్సవం గురించి మిత్రునికి లేఖ రాయండి.

మిత్రునికి లేఖ

దమ్మపేట,

XXXXXXXXXXXX

మిత్రుడు శేఖరు, / స్నేహితురాలు కవితకు,

నీ లేఖ చేరింది. ఉభయ కుశలోపరి. గత నెల 26.1.2019న మా పాఠశాలలో మహా వైభవంగా స్వయంపాలన దినోత్సవం జరిగింది. ఆ రోజు మేము మా పాఠశాలను రంగు కాగితాలతో, మామిడి తోరణాలతో చక్కగా అలంకరించాము. 26వ తేదీన ఉదయం తొమ్మిది గంటలకు మా MP గారు, మా పాఠశాలలో జాతీయ జెండాను ఎగురవేశారు. మా NCC విద్యార్థులు వందనం చేశారు. మేమంతా ఒకే కంఠంతో జెండా పాట పాడాము.

తరువాత సభ జరిగింది. ఆ సభకు స్థానిక MLA గారు అధ్యక్షత వహించారు. MP గారు, MLA ప్రధానోపాధ్యాయులు స్వయంపాలన దినోత్సవం ప్రాముఖ్యతను గూర్చి మాకు వివరించారు. ఈ సందర్భంగా జరిగిన పోటీలలో గెలిచినా వారికి బహుమతులు పంచారు. నా నాయకత్వంలోని క్రికెట్ టీముకు, మొదటి బహుమతి వచ్చింది. డా.బి.ఆర్ అంబేద్కర్, పండిట్ నెహ్రూజీ, పటేల్ వంటి దేశనాయకుల సేవలను మేము గుర్తు చేసుకున్నాము.

విద్యార్థిని, విద్యార్థులకు మిథాయిలు పంచారు. తప్పక లేఖలు రాస్తూ ఉండు. ఉంటాను.

చిరునామా :

S. శేఖర్, / P.కవిత,

పదవ తరగతి,

నెహ్రూజీ కాన్వెంట్,

ఖమ్మం, తెలంగాణ.

ఇట్లు

నీ మిత్రుడు. / స్నేహితురాలు

XXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXX

ప్రశ్న : మరుగుదొడ్ల నిర్మాణ ఆవశ్యకతను గూర్చి జిల్లా కలెక్టరుకు వినతిపత్రం.

జలవాగు,

XXXXXXXXXXXX

భద్రాద్రి కొత్తగూడెం జిల్లా కలెక్టరుగారి దివ్యసముఖమునకు,
జలవాగు గ్రామ నివాసి వ్రాయు విన్నపం.

అయ్యా,

మాది దమ్మపేట మండలంలోని జలవాగు. మా గ్రామంలో ఎంతోమంది నిరుపేదలు నివసిస్తున్నారు. ఏ రోజునకు ఆ రోజు కాయకష్టం చేసుకొని జీవిస్తున్నారు. మా గ్రామ ప్రజలు మరుగుదొడ్ల సౌకర్యం లేక అనేక ఇబ్బందులు పడుతున్నారు. ఎక్కడపడితే అక్కడ మలమూత్ర విసర్జన చేయడంవల్ల గ్రామంలోని వారంతా అనారోగ్యం పాలవుతున్నారు.

'ఆరోగ్యమే మహాభాగ్యం' అన్నారు పెద్దలు. అందువల్లే ప్రభుత్వం కూడా ప్రజల ఆరోగ్య పరిరక్షణ బాధ్యతను చేపట్టి ఎన్నో పథకాలు ప్రవేశపెడుతోంది. కాబట్టి మా గ్రామంలో హాడ్ కో పథకం కింద మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం జరుగునట్లు చూడవలసినదిగా మనవి చేస్తున్నాను.

ఇట్లు

తమవిధేయుడు,

XXXXXXXXXXXX

చిరునామా :

జిల్లా అధికారి,

జిల్లా అధికారి కార్యాలయం,

భద్రాద్రి కొత్తగూడెం,

భద్రాద్రి కొత్తగూడెం జిల్లా.

